

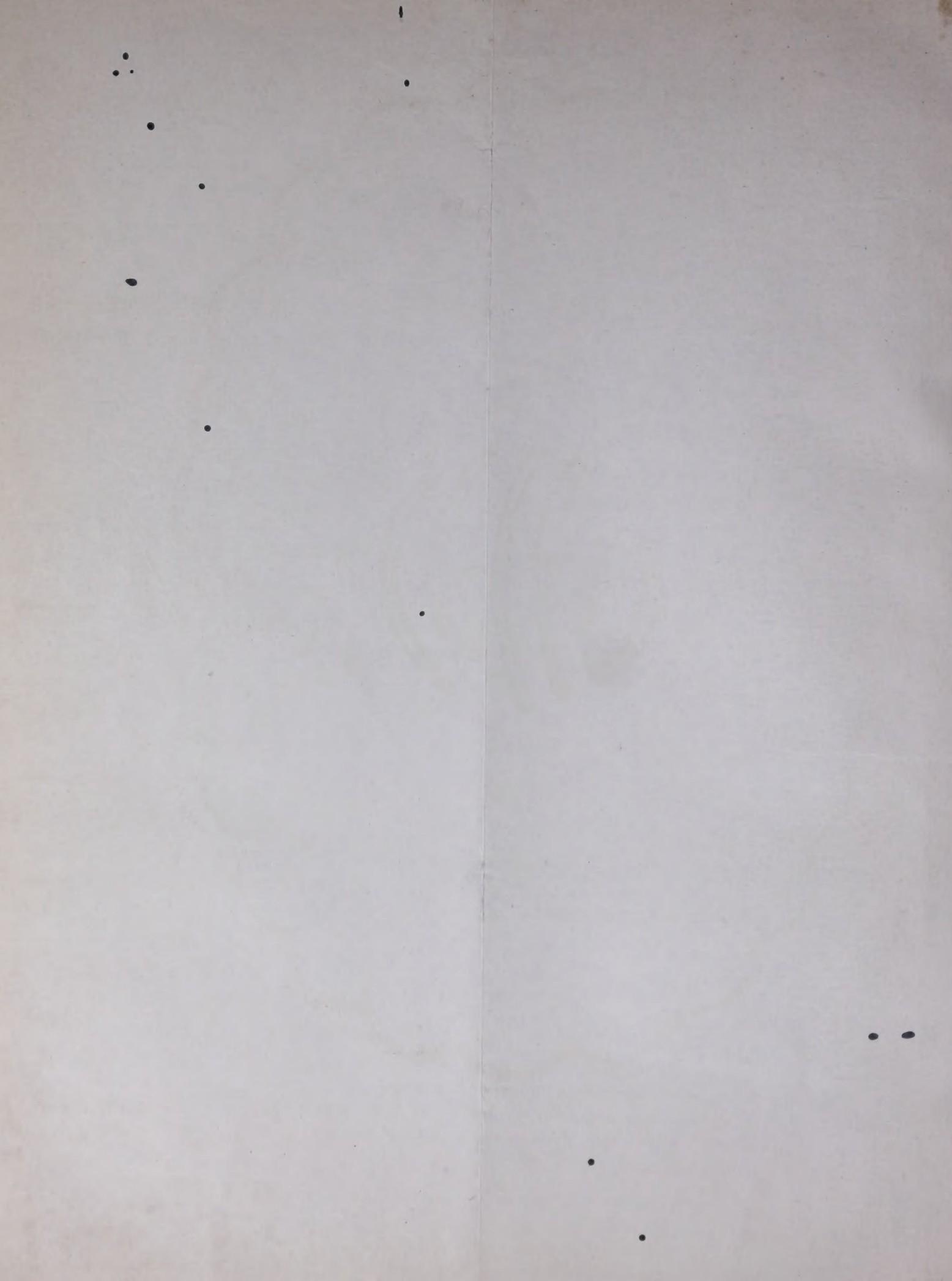

वर्ष : १७

आंक : १२

मार्च १९९१

मोल रु. ४-००

मार्च १९९१

वर्ष १७ वें अंक १२

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ अंक : रु. ४-००

हया आंकांत

नदर संपाद्याची

- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार
- कस्तुरे : शैलेश राऊन देसाय
- आमोरेवयले नुलोवपी खीण : रवीन्द्र केळेकार
- न्हंयचें मूळ आनी रुशिचें कूळ : महादेव नाडकर्णी
- इतिहासाचीं पानां : दो मारियान सालदान्य, अध्यक्ष, कोंकणी परिगद, पांचवी बसका हांचें उलोवप
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी,
परेय नरेन्द्र क मत

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

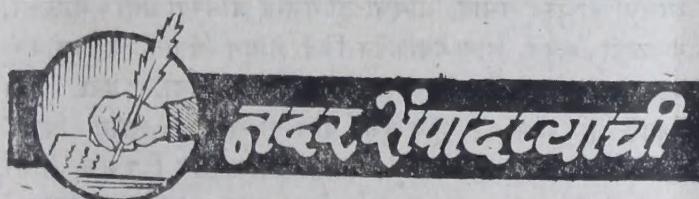
उजंवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय
४०३ ४०८

छापपो :

एस. जे. हुंद्रे
रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

दोतोर पुंडलीक गायतोंडो

इलिंच्या वसीनी काळ रांकेटांच्या वेगान धांवपाक लागला. धा-झा वसीनी अेक नवी पिळगी येता. तिका धा वसी आदले पिळगेन किंते केल्ले, कांयच खबर नासता. आमच्या जिवितांत अठरा जून पयर आयिल्ला. त्या दिमाचा अुगडास काडटां तेन्ना आयज लेगीत मृजे हड्डे फुलून येता. ओपीनियन पोल आमी काल जिविल्लो. त्या दिसाची याद काडटां तेन्ना आयज लेगीत म्हजी लहंवेन लहंव फुलून येता. पुणून आयच्या भुग्यांक ह्यो दोनय घडणुको हडप्या. मोहनजोदडो भाशेन प्राक्-अितिहासीक काळांतल्यो ज वन पड यात.

असल्या ह्या वातावरणांत हो दोतोर पुंडलीक गायतोंडो कोण, असो कोणेय प्रस्तन केलो जात्यार अजाप दिसूक फावना.

आमच्या त्वातंत्र्य-संग्रामाचो अितिहास कोगाक सारको खबर ना. खासा त्वातंत्र्य-सेनिकांक लेगीत खबर ना. अेकलो येता, फळचार आपणाले नांव बरयता. दुसरो येता, तें नांव वाचता आनी 'अॅ, हो कसलो स्वातंत्र्य-सेनिक' अशें म्हणटा आनी तें नांव पुसून फळचार आपणाले नांव बरयता. तिसरो येता, हें नांव वाचता आनी 'हाणे किंते केलां' अशें म्हणटा आनी तें पुसून अुडयता.

हें हांव अधिकारवाणीन अुलयतां, दिल्लीतल्या नेहरू मेमो-रियल म्युझियमा खातीर हांवें आमच्या चाळीस पक्षास स्वातंत्र्य-सेनिकांच्यो मुलाखती घेतिल्लयो. सुमार दोनशें वरांच्यो मुलाखती हांवें 'टेप' करून थंय दवरल्यात. ह्या मुलाखतीनीं हांवें पठेल्ले, १९४६ त जांणीं वांटो घेतिल्लो तांकां ५४/५५ त कोणे किंते केले, कांयच खबर ना. ५४/५५ तल्या स्वातंत्र्यसेनिकांक ४६ तल्या लोकांनी किंते केल्ले, खबर ना. ५७ ते ६१ च्या काळांत गोंयांत

कोण किंतु करताले, हैं दोगांकूय खबर ना. गोंयां भायर रावन जे काम करताले, थांकां गोंयांत मितरल्या लोकांची खबर ना. मितरल्या लोकांक भायल्यांची खबर ना. सशस्त्र क्रान्तील्या क्रान्तिकारकां संबंदान कांय खूबर ना.

ह्या गोंदळांत दोतोर पुंडलीक गायतोंडचांक लोक विसरले जाल्यार अजाप म्हणूक येवपाचें ना.

गोंय मेकळे जालें ताचे आदल्या पन्नास वर्सांच्या काळांत म्हत्त्वाच्यो चार बारखो आयल्यो. ५ अक्टोबर १९१०. त्या दिसा पुर्तुगालांत प्रजासत्ताकाची थापणूक जाल्ली आनी हांगा गोंयान कूस परतिल्ली. १८ जून १९४६. ह्या दिसा डॉ. लोहियांच्या रुग्न अेक मोड आयिल्ले. ह्या मोडांत निशेणेचे, खरेणेचे, अगटीककायेचे कितलेशे म्हाल-म्हातारे रुख घसांवच करून कोसळून पडिल्ले. आनी नवेंव अेक गोंय वयर सरिल्ले आमी पळेल्ले. १९ डिसेंबर १९६१ त्या दिसा चारशे पक्षास वर्सांचे पुर्तुगेज साम्राज्य सांटली पोटली कवळून गेलें आमी पळेल्ले. ह्या तीन तारखां अितलीच म्हत्त्वाची अेक तारीख म्हळचार १७ फेब्रुवारी १९५५. त्या दिसा अेके पाटें 'गोंय हो पुर्तुगालाचो अेक प्रान्त' अशे अेकल्यान म्हळ्ये. ताचे आड दोतोर गायतोंडो Eu protesto म्हूण फट्क करून अुसळ्येलो. दोतोराच्या तोंडांतल्यात भायर सरिल्लो हो निशेध त्या मनशाआडून फकत नाशिल्लो. गोंय पुर्तुगालाचो वांटो म्हणतल्या लोकांचे मोन्यांनी आयकून घेतल्या आड हो निशेध आशिल्लो. गोंया भायर हजार पक्षांनी वांटून गेल्या गोंयच्या स्वातंत्र्य-सेनिकांचोय तो निशेध आशिल्लो आनी गोंप्र हो हिन्दुस्तानाचो अेक कुडको आसुनूय ताका मुक्त करपाक किंतु वरी करी नाशिल्या नेहरू सरकाराचोय तो निशेध आशिल्लो.

दोतोर गायतोंडचांच्या तोंडांतल्यान भायर सरिल्या निशेधान गोंयच्या स्वातंत्र्य-संग्रामाक आयिल्ली मरगळ अेका खिणांत ना जाल्ली. आनी आमच्या स्वातंत्र्य-संग्रामाचे निमांण पर्व मोठ्या नेटान सुरु जालें. कितले-शे लोक ते अुपरांत बंदखणींत पाविल्ले. कितलेशे मेल्ले. कितल्याशिंचे संवसार अस्त-व्यस्त जाल्ले. Eu protesto ह्या दोतोराच्या निशेधान गोंयान पर्थून अेक फावट कूस परतिल्ली.

गोंयच्या स्वातंत्र्य-संग्रामांतल्या दोतोर गायतोंडचांचे योगदान लोहिया, पिटर हांच्या अितल्याच तोला-मोलांचे.

लिडर म्हूण दोतोर व्हड. दोतोर म्हुण्णूय व्हड. आनी मनीस ह्या नात्यान ? लाख वांटचांनी व्हड. कर्तुव्वाचो गर्व नाशिल्लो अेक मनीस हो. कोणाच विशी द्वेष वा मत्सर नाशिल्लो. तोंडान मात्सो फटकळ. पुणून मनान निर्मळ. कितल्या लोकांक प्रसंगार पावला जातलो, कोत आनी हिंशोब मेळचो ना.

स्वातंत्र्य सेनीक संघाक दोन सुचोवण्यो करच्यो-श्यो दिसतात. दोतोर पेन्शन घेनात. मागूंक ना म्हूण मेळूंक ना. तांकां पेन्शन मुजरत दिवंक जाय. आनी पेन्शनाचो भौमान वाडोवंक जाय. आनी दुसरें, तांकां पद्धविमूषण पदवी फुडल्या वर्सा मेळची म्हूण सगळचांनी वावरूंक जाय. आतां सावन ह्या कामाक लागूंक जाय.

◦ ◦ ◦

भ्रश्टाचाराचेर अुपाय

'किंतु चलां हैं आयज गोंयांत ? ल्हानश्या कामा खातीर लेगीत वजन द्वरचे पडटा. ते बगर कामूच जायना. चाकरी सोदूंक गेलो जाल्यार आमदार मंत्री स म्हयन्यांचो पगार मागतात. मागीर चाकन्यो दितात. क्वालिफिकेशनां बी कित्याक अुपकारा पडनात...' ती खंती जावन सांगता दो.

'हाचेर अुपाय किंतु आसा ?' हांवे विचारले. तर खंय 'तुमचे साग्रेत्यांनी आवाज काढूंक जाय !'

भ्रश्टाचारा आड आयज वेर लोकांनी थोडो आवाज काढूंक ना ! अितलो काडला की आवाज काडप हो ताचेर अुपाय अ शिल्लो. जाल्यार भ्रश्टाचार येन्नासर साप्प ना जावंक जाय आशिल्लो. भ्रश्टाचाराची अितली टिका जाल्या की टिका करप होव ताचेर अुपाय आशिल्लो जाल्यार भ्रश्टाचार येन्नासर सामकोव ना जावन वचूंक जाय आशिल्लो. भ्रश्टाचार आवाज काढूनूय वचना, टिका करूनूय वचना म्हणपाचें वेस बरें दिसून आयिल्ले आसतना ताचेर तेच अुपाय करपांत अर्थ ना.

बरें, आवाज काडपी आनी टिका करपी मनीस स्वता निर्मळ आसतलो हांवे तरी खरेपण दिवं येत व्यय ? आयज वेर जायत्या जाणांनी 'बळें-मेलींग करपा खातीर आवाज काडला, टिका केश्या तांचे बॉल्स भरलां तेन्ना तांचो आवाजूय बंद पड शा, टिकाय बंद जाल्या. हाका लांून आवाज काडटल्याची वा टिका करतल्याची समाजांत पत्रू अुरुंक ना. 'हांवे बॉल्स भर्लंक ना जातले म्हूण हो अुसळ्ठा' असोच लोकांनी समज करून घेतला.

आनी बन्यात-श्या लोकांचे बाबतींत तो खरोय थरला.

मागीर, भ्रश्टाचारा आड अुगाय किंतु आसा ?

विदेशी लोकांनी आमकां जायत्यो वायट गजाली करूंक शिकयल्यो. भ्रश्टाचार तांणी करूंक शिकयला अशे म्हणूंक येता. तो आमचो राष्ट्रीय सभाव. आमचो हो सभाव आमच्या धर्मान घडयला. देवळांनी वचून लोक देवाकडेन किंतु सांगून घेतात तें पळोवचें म्हणटकूव, आमी कितले भ्रश्ट हाचो अदमास येतलो. 'देवा, म्हूण अितले हैं काम कर. हांव तुका पांव नाल्लांची पंवखाद्य दिता.' हेच तरेत चडशे लोक सांगून घेतात. देवाक लांव दिवपाक आमी मात लेपीत अनमननात. सांगून घेतकूव देव पावता ह्या भावार्ता भायर सांगून घेतले ना जाल्यार देव पावचो ना, हे तरेचोय अेक भावार्ता आमच्या मनांत घट पाढांमुळा घरून बसला.

सकाम भक्ती नांवाची भक्तिची अेक तरा आमकां धर्मान शिकयल्या. हे भक्तिनूच भ्रश्टाचाराक पोसवण दिल्या. आमचे देव सगळे लांव-खायरे म्हगणचें हे सकाम-भक्तिनूच आमकां पटोवन दिलां. दुसर्यांची वायल तुका तुजी जाल्ली जाय ? हनुमान स्तोत्र म्हूण. वायल केदीय व्हडली पतित्रता आसू, तुजी जातली. हें हे सकाम-भक्तिनूच आमकां सांगला. हनुमान बावडो बाल-ब्रह्म वारी. ताची सकाम भक्ती करीत जालगर तो असलीय कामां करता, हें आमचो धर्मूच आमकां सांगता.

जारण—मारण—तारण— अुच्चाटना सारक्यो अुणाक करण्यो करपाक लेपीत आमचे देव फाटीं सरनात, अेका पायार अूबे आसतात म्हणपाचे पुराणांतले कितले—शे दाखले दिवन दाखावं येता.

भ्रश्टाचार पयलीं नाशिल्लो, आतांच सुरु जाला म्हणटात तेवूय खरें नहय. हिन्दू संस्कृताये अितलेंव आशुश्य आशिल्लो आमची अेक पोरणो रोग हो.

हो रोग आवाज काडुनूय ना जावपाचो ना टिका करून्य वचपाचो ना. तसो, ‘कडक कायदे करून्य’ सोंपाचो ना. भ्रश्टाचाराच्यो हजार तरा आमात. अितल्यो बारीक सारीक तरा ह्यो कीं त्यो सट्ट करून कोणाच्या लक्षांतूय येनात.

कायदे मोडू येतात. ते कशे मोडचे हें. शिकोवपी लोक्य समाजांत आसात. कायदे मोडुनूय ते मोडूक नात, म्हण दाखोवन दिवपी तज्ज समाजांत आसात. तांतले एके तरेच्या तज्जाक आमी आग्रज ‘टॅक्स कंसल्टंट’ म्हण वळखतांत आनी व्हडले व्हडले पगार दिवन सांबाळांत.

बरें, कायदे करचे अशें, धरूंया, आमी थारायले. जाल्यार ते कोणे करपाचे? आनी ते चलणुकेत कोणे हाडपाचे? फुडाऱ्यांनीच ते करपाचे मू? आनी राज—कर्मचाऱ्यांनीच ते चलणुकेत हाडपाचे मू? ही. ही. ही. ही. हांगा मिठानूव आपणाली खारसाण सोडल्या. ताका खार करपाक आमी खंय वचपाचे?

‘मागीर, भ्रश्टाचारा आड अुपायून ना?’ ताणे अ-धीर जावन विचारले.

म्हळें, ‘अुपाय आसा. तो आमी दोगूय सांगातान सोडून काडुया. पुणून ते पयलीं भ्रश्टाचारांच्या अपाया संबंदान कांय भ्रम पातळ्यात, ते पयलीं तकलेतले काडून अुडोवंया. ते बगर सारको विचार करूक येवपाचो ना.’

लांच दिवपी आसतात म्हूग घेवपीय मुखार येतात, अशें कांय जाण म्हणटात खरें मू? म्हज्या हिमपान हो सगळ्यांत व्हडलो भ्रम. दिवपी आसात म्हूग घेवपी तपार जाल्यात, हें खरें नहय. घेवपी आसात म्हूग दिवपाक आमी मुखार सरतात. ना जाल्यार, आमची कामां जायनात.

आमगेल्या अेका भागेल्याच्या घराचेर अेक आंबो लंडेल्लो. तो मारुक जाय आशिल्लो. मारपाक लिसेंस काडूक जाय आशिल्ले. लिसेंस काडपाक ताका अेक दाखलो जाय आशिल्लो. तो म्हजे सर्गी आयलो. हांवें ताका पंचायतीत धाडलो. पंचायतीत ताका हो दाखलो मेळूक जाय आशिल्लो. पुणून दोन फावटी घालुनूय दाखलो मेळ्ठो ना, तेन्ह तो मडगांवां गेलो. दोन दीस तो मडगांवांय फावटी मारुन आयलो. थंयूय ताका तो मेळ्ठो ना. तेन्ह निर्शेवन परतो म्हजे सरीं आयलो. ताका हांवें धा रूपये दिले आनी म्हळें, ‘पंचायतीत तुका दाखलो हांगा ना म्हणटा ताका व्हरून हे दी. पांच मिनटो भितर तुका दाखलो मेळ्ठलो.’

आनी खरेंव ताका पांच मिनटो भितर जाय आशिल्लो दाखलो मेळ्ठो.

आतां सांग, दिवपी आसा म्हूण हांगा घेवपी मुखार मरिल्लो, काय हांगा घेवपी आसा म्हूण मनीस दिवपाक फोसरि जाल्लो? तो लांच दिवचोंना म्हूण राविल्लो जाल्यार आंबो ताच्या घराचेर कोसळटलो आशिल्लो.

मनशा मनशा मदले वेव्हार मनीसपणा बदला जेन्हा कायद्याक धरून चलपाक लागतात तेन्हा वेव्हारांत पावला कणकणी अडचणी अुव्यो जातात. मागीर मनीस कायद्या भायर वचून कामां करून घेवपाक फोसरि जाता. सरकारी कर्मचारी ताका जेन्हा ‘तुजें हें काम कायद्यान जावपाचे ना’ म्हूण सांगाता तेन्हा मनीस ताका म्हगटा, ‘हांव जाणा. म्हुण्गूव तर तुजे म्हन्यांत आपलां. कायद्यां तल्यान आतां वाट कशी काडची तें सांग.’ आनी ताका चिरिमिरी लावन तो ताचेव कडल्यान काम करून घेता.

धरूंया, तुजें काम कायद्यांत वसता असेंवे आमले. तरो असतना तें जायना. तूं पांच, धा, पंचवीस फावटी मारता. आनी खंयच तुजी दाळ शिजना. तूं किंते करतलो? ‘हांव कोणाक लांच दिवचों ना’ हो तुजो हट तूं कितले दीस चल्यतलो? थेक दोस तूं वाजेतलो आनी म्हणटलो, ‘झक् मारलीं तीं तत्वां. लांच दिल्ल्यान पातक लागतलें जाल्यार लागू दी. म्हाका म्हजो धंदो व्हुडोवपाचो ना.’ आनी तूं लांच दिवन काम करून घेतलो. हय मू?

हांगा तुगेले तें ‘दिवपी आसा म्हूण घेवपी येता’ हें सूत्र चलपाचे ना. परिस्थितीव अशी जाल्या जाल्यार मागीर हे परिस्थितीतल्यान वाट कशी काडची हाचोव विवार तुका करचो पडटलो.

हांव लांच घेवचों ना, हें तुज्यान थारावं येता. दिवचों ना म्हणशीत जाल्यार तुजें अेकूय काम जावपाचें ना.

जंय कायद्याचेव राज्य चलता थंय अरेव जावपाचे. केन्हा केन्हा दिसता, कायदेव नाशिल्ले जाल्यार समाज घडये मनीसपणाक धरून चलत आशिल्लो.

कायद्यानूय भ्रश्टाचाराक पालव दिला.

बरें, लांच घेवपी लोक कित्या खातीर लांच घेतात? तांचो पगार तांकां पावना म्हूण? चवथ्या पांवडचा वयल्या राज—कर्मचाऱ्यां भितरूच भ्रश्टाचार चलिल्लो जाल्यार गजाल वेगळी म्हणूं येताली. पुणून भ्रश्टाचार तर अंडर सेक्रेटरी, सेक्रेटरी, डायरेक्टर, मंत्री, सगळ्याव पांवडचांचेर मातला. जांवे घर भरून दार ओताथ थंय लेगीत तो पावला. सगळ्यांत चड पगार घेवपीच सगळ्यांत चड लांच घेतात.

लोभ नांवाचो अेक अवगूण मनशांत आसता. लोभ म्हळ्यार बसवशेपण. पोंद नाशिल्ल्या आयद्यनांत तूं कितलेय अुदक हाडून रक्य. आयद्यन केन्हा भरपाचें ना. तशें ह्या अवगुणाचें. लोभ तूं कितलोय भागय, तुका पुरो केन्हा जावपाचें ना. लक्षाधीश आसशीत जाल्यार तूं कोट्याधीश जावंक आंबडेतलो. कोट्याधीश आसशीत जाल्यार अब्जाधीश जावंक वावुरतलो आनी अब्जाधीश जावनूय तूं वसवसोच अुरतलो.

वसवशेषण फक्त गरिबांतूच आसता अशे ना. गिरेस्तूय असवसो आसता. भनीस जितलो चड गिरेस्त तितलो तो चड वसवसो. वसवशेषणाचा हो 'वायरस' मनशांतलो मारून अुडोवंक जाय...

तो मोटच्या मोटचान हांसपाक लागलो. म्हणपाक लागलो, 'हांव जाणां आशिल्लो... वांकडो तिकडो भोंवन भोंवन निमाण तूं चारित्र्याच्या प्रस्नाचेर येवन थांबतलो.'

हांवें म्हळे, 'तांका अुपाय ना. कित्याक, भ्रश्टाचाराचो प्रस्न हो मुदलांत नितिच्या मळावयलो प्रस्न. तुमी तो राजकी मळार राजकी अुपायांनी सोडोवंक भायर सरल्यात. राजकी अुपायांनी हो प्रस्न सुटपाचो ना, हेव म्हाका सांगपाचें आसा. भ्रश्टाचार ना करतलो जाल्यार आमच्या रासवळ मळार धर्म-नितिचें राज्य चलपाक लागूक जाय.

तो हांसतूच रावलो.

हांवें ताका म्हळे-

तूं जाणा, हांव दयानंद बांदोडकाराचो भक्त न्हय. हांव ताचो अेक मोटचांतलो मोटो टिकाकार. गोंयचें नांव-निशाण पुसून अुडोवाक तो भायर सरिल्लो म्हूण म्हाका ताची तिडकूय आसा. पुणून, समज तो आज मुखेलमंत्री आशिल्लो जाल्यार ताच्या विधिमंडळांतल्या कोणाकूय - आमदार, मंत्री, सभापती, कर्मचारी कोणाकूय-खंयचेय चलयेचेर हात घालपाचो धीर जायत आशिल्लो?

'ना !' ताणे जाप दिली.

'बरें. ताच्या मंत्रीमंडळांतल्या कोणेय स म्हयन्याचो पगार घेवन कोणाकूय खंयूय नोकरेक लायला म्हूण ताका कळिल्ले जाल्यार, तो ओगी रावतलो आशिल्लो ?'

'ना. तो त्याच खिणाक ताका काढून अुडयतलो आशिल्लो.'

समज, तो काँग्रेसींत आशिल्लो. जाल्यार 'किंते करचे' हें विचारपाक तो राजीव गांधीं सरीं वतलो आशिल्लो ?

ना. तो स्वतः निर्णय घेतलो आशिल्लो.

हाचो अर्थ किंते जालो ? वयल्या पांवड्याचार जेन्ना कोणूय चारित्र्यवान आनी कडक मनीस बशिल्लो आसता तेन्ना सकल्या पांवड्या मेरेनच्या सगळ्यांचेर ताचो धेंक अुरता. वयलो जेन्ना भ्रश्ट जाता तेन्नाच वयर सावन सकल मेरेनचे सगळे भ्रश्ट जातात

भ्रश्टाचार कसो ना करचो ह्या तुज्या प्रस्नाक दयानंदाच्या दाखल्यान तुवेंव जाप दिल्या.

पांच हजार वर्सी पयलीं मीष्मान सांगिल्ले-

कालो वा कारणं राज्ञो

राजा वा कालकारणम् ।

अिति ते संशयी मामृत्

राजा कालस्य कारणम् ॥

राजाक काळ घडयना, राजाच काळ घडयता, हेविशी अिल्लोय दुवाव मनांत धरून नाका.

भ्रश्टाचार ना करपाचो आसत जाल्यार चारित्र्यवान मनीस

सत्येर हाडात. ना जाल्यार भ्रश्टाचार आपणा वांगडा देशावेय नाशें करपाचो आसा, ताची तयारी दवरात. देश कावार करण खातिरुच तो मातला.

पयलीं आनी आतां

१५ ऑगस्ट १९४७ आदलीं ब्रेचाळीस वर्सी आनी १५ ऑगस्ट १९७ अुपरांतचीं ब्रेचाळीस वर्सी मातशीं नियाळून पळोवचीं-

केदो व्हडलो फरक पडला !

पयलीं देश गुलाम आशिल्लो. आयज स्वतंत्र जाला. पयलीं देशांत ५६५ संस्थानां आशिल्लीं. आयज तीं विलीन जावन देश अेक जाला. पयलीं देशांत लोकशाय नाशिल्ली. आयज लोकशाय आसा. पयलीं आमकां जाय तें करूंक मेळानाशिल्ले. आयज जाय तें करूंक मेळटा. आंतरराष्ट्रीय राजकर्णात आमकां पयलीं कोण विचारी नाशिल्लो. आयज आमी अेक तिसरी शक्त अुबी करूंक पावल्यात.

पयलीं अन्न आमकां भायल्यान हाडचे पडटाले. आयज लोकसंख्या दुपेटीन बाडिल्ली आसुनूय अन्नाच्या मळार आमी स्वावलंबी जाल्यात. पयलीं देशांत व्हडलेशे अुद्योग नाशिल्ले. आयज अुद्योगीकरणाच्या मळार आमी पयल्या पांवड्याच्या आठ देशां भितरलो अेक देश जावंक पावल्यात. पयलीं तंत्रज्ञ आमकां भायल्यान हाडचे पडटाले. आयज आमचे तंत्रज्ञ आमी भायर धाडूक लागल्यात.

पयलीं बाल-मृत्यूचे प्रमाण वूब आशिल्ले. आयज तें खूबूब थोडे जालां. पयलीं देशी कॉलेरा प्लेगांत लोक मरताले. आयज मरनात. हे रोग साप्प ना जावन गेल्यात.

पुणून-

पयलीं केदे अुतुंग व्यक्तिमत्व आशिल्ले फुडारी ह्या देशान जल्मा घाल्ले ! आयज सामके गिडे फुडारी आमच्या वांटचाक आवल्यात.

पयलीं त्याचाक, चारित्र्याक मोल आशिल्ले. आयज सतरेक, सुवार्थाक आनी दुडवांक मोल आयलं.

आनी सगळ्यांत म्हत्त्वावें-

पयलीं भोंवतजीं काळोख पातळ्येलो आसतालो. पुणून सगळ्यांचे भितर अुजवाड दिश्टी पडटालो. आयज अुजवाड भायर सगळे कडेन दिश्टी पडटा. पूण सगळ्यां भितर मात काढो त्र पातळ्या.

त्रिशतांव ब्रागांस कून्य

जल्मान कुलीन म्हळ्याचार अेक अॅरिस्ट्रॉकॅट. पुणून मनान लोकांचो. अेक डॅमॉकॅट. गरिबांविशी आपलेपण आशिल्लो. तांच्या मुख-दुखांकडेन अेकजीव जाल्लो. विवारान माक्संवादी. पुणून महात्मा गांधींच्या व्यक्तिमत्वान प्रभावीत जाल्लो. विश्वासान

अनीश्वरवादी. पुणून काळजान खंगच्याय व्हड संतासारको पवीत्र आनी निर्मळ. अक विचारवंत, शीलवंत, कियाशीळ, संस्कारसंपन्न त्रिशतांव ब्रागांस कुन्यां सारको असलो दुसरो गोंयकार अजून पढोवंक ना.

जल्म गोंयांत. शिक्षण थोडे गोंगांत, थोडे पॉडेचेरीक. अुपरांत फांसाक, सौरबांन विश्वविद्यालयांत. पुणून आयुश्यभर जग शिक्षणान तांकां पोसवण दिली तें तांकां मेळळें आंरी बाबूझ आनी रोमां रोलां सारकेल्या आर्विले मुस्तींतल्या योरोपीय रुशिच्या सांगतांत आनी अँण्टीआधिपिरियलीस्ट लीग. नारकेल्या विद्यालयांत. असल्या रुशिच्या आनी असल्या विद्यालयाच्या संस्कारांत वाडिल्लो मनीस कवी कथाकार आसलो जाल्यारय निखटो कवी कथाकार अुरना. शेतकामात विशारद आसलो जाल्यार निखटे शेतकामाचे प्रयोग करू. ओगी बसना. जंय मनीस मनशाचेर अन्याय करता थंय त्या अन्याया आड तो हड्ड्याचें कोट करून अुबो रावता. त्रिशतावांक पैरिसाक हें शिक्षण मेळळें. परिणाम : गोंयचेर अितिहासान केल्या अन्याया आड आयणाले जिवीत झरोवपाचो तांणी पैरिसाकूच निर्णय घेतलो.

गोंयचे सुटके खातीर वावुरपाचो तांणी नित्य केलो.

त्रिशतांव पारिसाक आसताले तेन्ना हांगा हिन्दुस्तानांत महात्मा गांधीच्या फुडारपणाखाला हिन्दुस्तानाचे सुटकेची अेक आगळे वेगळे तरेची चळवळ चलताली. संवासारांत आयज वेर चलिल्या असल्या चळवळींनी 'अन्याय ना जावंक जाय' हें अेक तच्व सोडीत जाल्यार दुसरीं खंगचींच नितीक तत्वां कोणे मुखार कलंक नाशिल्ली. हिन्दुस्तानात चलिले चळवळींत सत्य अहिसे सारक्या तत्वांनी मानाची सुवात जोडिल्ली. हिन्दुस्तान स्वतंत्र करतले, पुणून सत्य अहिसेच्या मार्गान करतले हे तरेचो अेक नित्य हे चळवळींत दिश्टी पडटालो. हे चळवळीन साध्या परस चड साधनाचेर भर दिल्ली. फट्ट करून कोणेय खंगूय कोणाक मारलो, अुजो घालो, जाल्यार गांधी चळवळू व वंद करताले. यारोपांतल्या लोकांक हें किंते तें सारके समजनाशिल्ले' हे दाखोवपाचे दांत आसतले, हांचे खावपाचे दांत वेगळे आसतले' अशेव चडशे लोक धरून चलताले. तांतूत, अिग्रजांनी आपणाल्या विखाळ प्रचारान योरोपांतल्या लोकांमुवार आमचे चळवळींचे अेक विकृत चित्र उवे केल्ले. हें विकृत चित्र पुसून काढून चळवळींचे आनी ही चळवळ चलयतल्या फुडांयाचें खेरलेचित्र योरोपांतल्या लोकां मुखार दवरपाचे काम त्रिशतांवांनी आपणाल्या आंगार घेतले. ते लुमानिते, क्लारिते सारकेत्या अूंव पांवड्याच्या फेंच नेमाळ्यांनी हिन्दुस्तानांतले चळवळीं संबंदान वरोवपाक लागले. जालियावाला बागेंत किंते घडले, हे तांणीच सगळचांत पयलीं योरोपाक सांगले. महात्मा गांधीचे अेक ल्हानशें जिवितूय तांणी बरोवन छापले. ह्या चरित्राकडेन सगळचांत पयलीं रोमां रोलांचे लक्ष गेले. तांचेय तकलेंत गांधीचे चरित्र घोळटाले. ते गांधीं विशिची जाणकारी अेकठांय करपांत गुल आशिल्ले. रोलां गांधीचे चरित्र बरोवंक सोदितात म्हणपाची खबर मेळना •फुडे 'रोलांचे लिखगेतल्यान मायर सरिल्ले चरित्र योरोपाचेर चड प्रभाव घालतले'

अशें येवजून अेकठांय केल्लीं सगळीं पुस्तका, मगळीं कावणां त्रिशतांवांनी रोलां सुवादीन केलीं. रोलां फडेन, हे भाशेन, जुळून आयिल्लो संबंद अकासारको वाडत गेलो, अखेर मेरेन तिपलो. गेलां मायर पडले अुपरांत तांगेली 'लुंद' नांवाचीं हिन्दुस्ताना संबंदिंची दिस टाटी अिग्रजीत कोणेय तरी हिन्दुस्तानांत अुजवाडावची म्हण त्रिशतांव पोटतिडकेन वावुरताले, हें लोकांनी पढेला.

रोलां संबंदान तांकां खूब भौमान आशिल्लो.

त्रिशतांव आपणा संबंदान चडशे केन्ना अुल्य नाशिल्ले. हाका लागून तांच्या जिवितांतल्यो कांय म्हत्त्वाच्यो गजाली तांगेल्या लागिच्या मनशांक लेगीत सारक्यो खबर नात.

असल्यो दोन गजाली हांव जाणो-

अेक, पैरिसाक आसतना हो. ची. मिन् आनी ते अेहेत्र कुडींत स म्हयने अेकठांय रावत्यात म्हणगची. आनी दुसरी, चाभु-अेन लाय कडेन तांचो खूब दाट संबंद आशिल्लो म्हणपाची. पयली गजांड फेंडस आँफ अिन्डिया सोसायटीचे हॉरेस अलंकांडर हांवे कडेन ते अुल्यताले तेन्ना तांच्याच तोंडातल्यान हांवे आयकल्या आनी दुसरी चोन देशाचे भोवडेक चार वर्सी फाटल्यान गेल्लो तेन्ना पैविंग युनिवर्सिटिच्या अेका प्रोफेसराच्या तोंडातल्यान आयकल्या.

पैरिसांतलो चवदा वर्सीचो राबितो सोंपोवन त्रिशतांव हिन्दुस्तानांत परतले तेन्ना जवाहरलाल नेहरून १९२८ त गोवा कांग्रेस कमिटी नांवाची-अिन्डियन नॅशनल कांग्रेसची-अेक शाखा तांणीं गोंयांत सुरु केली. आसामांतल्या च्या च्या मळचांनी कांय गोंयकार कुण्बी बंद्यांची जीण जियेताले तांकां थंगच्यान सोडोवन हाडपाचे काम तांणी हेच कांग्रेस कमिटिच्या नांवान केले. तशें, गोंयच्या कांय गांवांनी हुंवाराच्या पावसाक लागून लोकांचे जिवीत विस्कळीत जाले तेन्ना पयशे एकठांय करून खोपी खोपींनी भोवन लोकांक दुडवांचो आधार दिवपाचे कामूऱ तांणी हेच कमिटिच्या नांवान केले गोवा कांग्रेस कमिटिच्या नांवान तांणीं कांय पुस्तकांय बरोवन अुजवाडायलीं. पुरुगेजांच्या शेका तळा गोंयची जी दुर्दशा जाल्या तिची बारीक सारीक खबर तांगेल्या ह्या पुस्तकांत वाचूक घोळटाली. तांगेले सगळचांत चड गाजिल्ले आनी म्हत्त्वाचे पुस्तक म्हळचार 'डिनशनलाअिजेन आँफ गोअन्स' गोंयकाराचे देश-भरटेपण. तांगेले वि-राष्ट्रीकरण. ल्हानशेंच अेक पुस्तक हें- जो गोंयकार हें पुस्तक वाचतलो तो आदलो अुरचो ना. मुळा थावन बदलतलो. गोंयकारांक राष्ट्रीय प्रवाहांत हांवा खातीर आयज लेगीत ह्या पुस्तकाचो अुपेग जावं येता.

१९४५ च्या अदमासाक 'गोत्रन युथ लीग' नांवाची तांणी मुम्बयत आनीक अेक संघटना अुबी केली. कितले-शे तरणाटे तांचे भोवतणी अेकठांय जाले.

गोंयांत लोहिया पावले आनी अवचीत गोंयान कूस परतिली. त्या वेळार लोहियांनी सुरु केल्ले हे चळवळींत त्रिशतांव पडले. चळवळ सुरु जावन पंदरा दीस लेगीत जावंक नाशिल्ले, सरकारान त्रिशतावांक धरून भितर घाले आनी आठ वर्सीची व्यास्त कर्मविन

तांकां पुर्वुगालाक पेनिशिचे बंदखणीत घाडून दिले.
चार वसांनी आम्नेश्ती आयली आनी ते बंदखणीतल्यान मुठले.
पुणून लीज्बोआंतूच रावले. १९५३ ते सरकाराक चकोवन
परते हिन्दुस्तानांत आयले.

ते मेरेन हांगा आमची चळवळ मंदाविल्ली. स्वातंत्र्य सेनीक
अेकामेकां पसून फुटिले. त्रिशतांवांनी सगळ्यांक अेकटांय हाडपाचो
थोडो भोव यत्न केलो. पुणून अखेरेक ते अकलेच पडले, अफले—
अेकटुकेच ते झुजत रावले.

गोंय मेकळे जाले पळोवंक ते पावले नात. १९४२ ते
सप्टेंबराचे २६ तारखेक ते भायर पडले, निमाण्या खिना मेरेन
ते गोंया खातिरुच वावुरुलेले. झुजत राविल्ले.

केन्ना केन्नाय प्रस्तु पडटा-

गोंयचे सुटकेचे चळवळींत खूब जाणांनी वांटो घेतलो. खूब
जाणांनी बंदखण भोगली. तरांतरांचे कश्ट मोंसले. खूब जाणांनी
आपणाल्या संवसाराचेर तुळशी पत्र सोडले. हांच्या त्याग मुखार
कोणायची तकली बांगूक जाय. पुणून हांच्यांत कोण असो आशिल्लो
की जाच्या जिविताचो आनी विचाराचो दुसऱ्याचेर परिणाम
जालो? जाचे पसून दुसऱ्यांनी प्रेरणा घेतिली? म्हजे मुखार
अेकूच नांव अुवें रावता त्रिशतांवांचे. अेकूच फुडारी हो आमचो,
जाणे आमच्यांतल्या कांय जाणांचीं जिवितां घडयलीं. जो आपणा
बांगडा दुसऱ्यांकूय घेवन मुखार गेलो. बाकिचे चडशे सगळे अेकांडी.
शिलेदार आशिल्ले. आपुणूच मुखार सरिल्ले. आपुणूच मुखार गेले.
दुसऱ्यांक बांगडा घेवन मुखार सरिल्लो अेकोन्न त्रिशतांव. ताका
शिश्य आशिल्ले, जांचो गोंयचे सुटकेच्या झुजांत बरोच हातभार
लागला.

त्रिशतांवांची आनीक अेक गजाल लक्षांत धरपा सारकी-

तांचे विचार स्पस्ट आशिल्ले. कसलेच दुबाव कसलींच संदिग्धपणां तातूत नाशिल्लीं. आपूण गोंयांक खंय व्हरुंक सोदतां हें
ते बेस बरें जाणा आशिल्ले. Free Goa in Free India.
मेकळया भारतांत मेकळे गोंय. ही धोशणा तांणी गोवा कांग्रेस
कमिटी स्थापन केल्या ते मुस्तीतूच दिल्ली आनी आयुश्यभर ते ती
स्पस्ट करीत गेले.

निमाण्या वसांनी तांणी अेक सातोले चलयल्ले. ताका नांवूय
तांणी Free Goa दिल्ले.

स्पस्ट विचार तशी शांत तकली. त्रिशतांवांक कोणे केन्ना
अुचांबळीत जाले पळोवंक नात. काळीज अुचांबळीत जाले आसले
जाल्यार अुचांबळाय तांणी तोंडार दिश्टी पडूक दिबंक ना. तांकां
कोणाचीय तिडक मारल्या जाल्यार तांच्या तोंडांतल्यान अेकूच गाठ—
म्हणचीच जाल्यार—भायर सरल्या. 'हें फट' म्हण. This is
a lie म्हण. हाच्याकूय खर अुतर तांच्या तोंडांतल्यान केन्ना
भायर सरिल्ले कोणे आयकूक ना. तशी लिवणेतल्यान भायर
सरिल्ले वाचूक ना. अितली संयमीत तांची वाचा आनी लिखणी
आशिल्ली.

त्रिशतांव गोंयचे सोडून हिन्दुस्तानाच्या राजकर्णीत पडिल्ले

जाल्यार दुबावूच ना— जवाहरलाल, मौलाना आज्ञाद हांचे व पंगतीक
वचून बसतले आशिल्ले. त्याच पांवड्याचे ते आशिल्ले. गोंयां
खातीर तांणी जे कश्ट सोंसले ते लागणूक म्हण सोंसले. तो त्याग
नाशिल्लो. पुणून गोंयां खातीर तांणी अखील भारतीय पांवडो
सोडून दिलो, हो तांगेलो खरो त्याग आशिल्लो अशे म्हणूक जाय.

अंदुचे वर्स हें तांगेले शताब्दी वर्स. तांचो अुगडास सगळ्यांक
करून दिवंवा.

अमेरिकेचो राष्ट्राध्यक्ष कोण वेंवून काडपाचो ?

आवाशिवा करून आखानी वाटारांतले झूज सोंपले. दोनूय
वसल्या लोकांचे सुमारा भायर नाशे करून सोंपले. आनी मृत्वावे
म्हळचार —

फुडल्या झुजाची तयारी करून सोंपले.

फुडल्या धा वर्सी भितर ह्याव वाटारांत पर्यून अेक झूज
पेटूंकूच जाय.

अेक गजाल स्पस्ट जाल्या—

संवसारांत आयज स्यूपर पावर अशी फक्त अमेरिकाच अुरल्या.
पयलीं रशियाय अेक स्यूपर पावर आशिल्ली. ताका लागून आंतर—
राष्ट्रीय मठार अेक संतुला अुरताली. आयज ही संतुला ना जाल्या.

हाचो अर्थ : हे मुखार अमेरिकेक जाय तयोव संवसार
चलतलो. अमेरिकेक सद्वाप अरिल्लो जाय आसत जाल्यार तो
अुरतलो. नाका आसत, वतलो. अिराकांतूच न्हय, संवसारांतल्या
दुसऱ्या खंयच्याय देसात अमेरिकेक जाय आशिल्लो व पंगड सत्येर
अुरतलो. जाका आशिल्लो वतलो अुग्रवादी लोक अुडयतले आनी
अुग्रवाद्यांक अमेरिकेचो आधार मेळटला.

जे देश आपणाक स्वतंत्र मानतात तांवे स्वातंत्र्य आतां
फक्त कुकमाक आधारा पुरते अुरलां.

आनी दुर्देव म्हळचार—

युनो आतां युनो अुरुंक ना. 'वॉचिन ऑफ अमेरिका'
जाला.

हे निरस्थितीत अमेरिकेचो राष्ट्राध्यक्ष कोण आसचो हो प्र
फक्त अमेरिकेचो अंतर्गत प्रस्तु अुरना. तो अख्याय संवसाराच्या
हुम्क्याचो प्रस्तु जावन पडटा. कोणाच्याय हातांत अमेरिका वचून
जायना हाची जतनाय संवसारांतल्या हेरे देशांक घेवंची व पडटलो.

ना जाल्यार, अमेरिका माततली आनी संवसाराक नाका पुणे
करून सोडटली.

अमेरिकेचो अध्यक्ष वेंवून काडपाचो अधिकार आतां भायल्या
देशांकूय—आमकां—पेटूंकू जाय अशे कोणूय म्हणपाक लागलो
जाल्यार अजाप जावंक जायना.

वायट-शी चाल न्हय ही

हे अमृत-महोत्सव बी कोणे सुरु केले काय?

कित्या खातीर सुरु केले ? तर महांतराम नीमी नाई केन्ना सावन सुरु जाले ?

करण्यो करीत मनशान शंबर वर्सा जियेवाचें अशें अुपनिषदांनी सांगिलें- 'कुर्वन्नेवेह कर्मण जिजीविषेत् शतं समः'

हातूत भर दिल्लो तो शंबर वर्सा जियेवपाचेर न्हय, तर करण्यो करीत जियेवपाचेर.

कसल्यो करण्यो ? आयुश्य भर अेकेच तरेच्यो न्हय, ते ते पिरायेर त्यो त्यो.

अुपनिषदांचे हे देविचेरा आधारून आमगेल्या म्हालगड्यांनी आमचे जिवीत आमका आंखून दिल्ले. शंबर वर्साचे तांणी चार वांटे केले.

अेका अेका वांटचाक पंचवीस पंचवीस वर्सा दिल्ली, आनी ह्या अेका अेका वांटचाक अेका अेका आश्रमाचें तांव दिवन तांणी आमका सांगिलें-

हे भाशेन जियेवपाचो यत्न करात. तुमचें जिवीत सुखी जातले.

ह्या चारूय आश्रमांत सगळ्यांत म्हस्त्वाचो आश्रम आशिल्लो गृहस्थाश्रम. लग्न जावप, भुर्गीं जलमा घालप, तांकां शिकोवन व्हड करप, सत्या, संपत, कीर्त जोडप हें सगळे ह्या आश्रमांत रावन करण्यो. कर्तुत्वाचो आश्रम हो.

पंचवीस ते पन्नास मेरेनचे पिगायेचो.

ह्या आश्रमांतल्यो करण्यो-आश्रमाक सोब सारक्योच आसूक जाय. अशें तांणी म्हळे.

ह्यो करण्यो बरे भाशेन करुंक येवच्यो म्हूण हाचे आदल्या ब्रह्मचर्याश्रमांत तयारी करपाची. शिक्षण घेवपाचें, विद्या संपादपाची, योग्यताय, कसव जोडपाचें- हें सगळे ह्या आश्रमांत करपाचे.

ह्या आश्रमांतल्यो करण्यो तांणी आनीक अेके भाशेन नेमून दिल्ल्यो.

पन्नास भर जातकूच जोडपाचें सगळे सोडून दिवपाचें आनी मुखावग्यल्या पंचवीस वर्सात-पन्नास ते पंच्यात्तर वर्साचे पिरायेत-मनशान समाजाक दीत रावपाचें अशें थारायल्ले.

किंते दीत रावपाचे ? फक्त दुडू न्हय. तर प्रत्यक्ष सेवेन अणभव दीत रावपाचे, वाटपाचे.

ह्या आश्रमाक तांणी वानप्रस्थाश्रम हें नांव दिल्ले.

ह्या आश्रमांतल्यो करण्यो आनीक अेके तरेच्यो आसूक जाय अशें म्हळळे.

पंचात्तर जातकूच हेंय सगळे सोडून दिवपाचें आनी अलिप्त, निर्लिप्त, अनासक्त, तृप्त जिवीत, जियेवंक जाय अशें सांगिलें.

ह्या आश्रमाक तांणी संन्यासाश्रम हें नांव दिल्ले.

हे भाशेन अेका अेका आश्रमाच्यो त्यो त्यो करण्यो नेमून तांणी तृप्त जिवीत कशें जियेवाचें हें आमका दाखोवन दिल्ले.

आमी आमगेल्या म्हालगड्यांचो ही शिकवण साप विसरले आनी जिवीत म्हळ्याचार जसो किंते अेकूच आश्रम-गृहस्थाश्रम-जाल्ले वरा जियेवपाक लागले. परिणाम : शिक्षण सोंपना फुडे

मनीम अेक फावट जोडूक लागलो. म्हणटकूच मरसर तो फक्त जोडतूच रावता म्हणपाचें आमी पठेतांत.

आनी अतूप्तूच मरता.

तरी बरें हालींसाराक अेक नवीं चाल सुरु जाल्या. अमकीच अेक पिराय जातकूच आमी मनशांक 'निवृत्त करतांत आनी घरा धाडून दितांत.

निवृत्त मनीम म्हळ्याचार आयुश्यभर तींच तींच कामां करून झरून गेल्लो मनीम. तवें किंतेच हातांत घेंपाचों आतमविस्वाम नाशिल्लो मनीम. पावला पावलाक 'म्हजी चूक जायन मू' अशें घेवजून धाइसाचें कसलेच पावल अुखलपाचो धीर नाशिल्लो मनीम. ही चाल सुरु जाल्यात समाज किंतेच तरी नवीं कर्तुत्वां करुंक पावला. ना जाल्यार-

मनीम ज्या कदेलार बसला त्या कदेलाक तो मरसर दसून त्र रावतलो आशिल्लो.

कोणेय घालून दिल्लो नेम आसू हो. ताणे संवसराचेर मोटे अुपकारूच केल्यात अशें म्हूण्क जाय. पुणून-

हो नेम आनी लागू केला फक्त दुसऱ्यांच्या हाताखाल काम करतल्यां नोकरांक, चाकरांक, येंप्रेगांदांक, कर्मचाऱ्यांक. दोतोरांक, आद्वोगांदांक, अुद्योपतींक, फुडाऱ्यांक हो नेम लागू जायना. तांकां आमी आडवाद लेखल्यात.

खरेण्यानशीं हांकां आडवाद लेखपाची गरज ना. कित्याक, हेव्य तींच तींच कामां आयुश्यभर करून झरून निश्चयोगी जाल्ले आसतात.

पुणून तांकां हें सांगण कशें ? आनी कोणे ?

कोणाक तरी अेक 'सभ्य' तरा येवजली जावंक जाय. आनी ताणे मनशाक साठ वर्सा जातकूच ताचो शष्टचब्दी पूर्वी समांरोह घडोवन हाडपाची चाल सुरु केल्ली आसूक जाय. 'बाबा रे, तुका साठ वर्सा जाली. हेरा भाशेन तुवें दोन वर्सा पथलींच निवृत्त जावपाचे. तुका तें येवजले ना. सांगगाचोय कोणाक धीर जालो ना. जावं, आता तरी कुशीन सर. सगळो कारभार भुरग्यां सुवादीन कर किंते मोगपाचे तें तांकां मोगूंक दी. तुवें फक्त आता अुरिल्लेआयुश्य लोकांचे सेवेत खर्चुपाचे...ना जाल्यार तवे पिळोर बेठो आडखळ जावन पडटलो, बरे भाशेन कडेक सर 'हें सांगपा खातीर हो समारोह सुरु जाला जावंक जाय.

हो समारोह करून्य मनीम साढूर जालो ना, त्याच कदेलाक दसून रावलो, आयुश्यभर करीत आयिल्लीं कामां करेत रावलो जाल्यार-

ताका अेक दुसरी शिट्कावणी दिवपा खातीर पंचास्तराव्या जल्म दिसा ताचो अमृत-महोत्सव वाजत गाजत मोट्या दवाज्यानि घडोवन हाडपाची चाल सुरु जाल्या म्हूण्क जाय. 'बाबा रे, तुवें अती जाले, आता सगळे सोडून दी' हें चार चवगां मुखार सांगपा खातीर हो समारोह घडोवन हाडात जावंक जाय.

खरें सूख कर्तुत्वां करपांत आसा तशें कर्तुत्वां सोडपांतूय आसा. वायट-शी चाल न्हय ही.

०००

वाचपी कवयनात

नेहुल, बार्देज-गोय
ता. १०३-९१

संपादक 'जाग' हांची मायेमोगान.

मालवणी विनोदसमाट मरिंचद्र कांबळी हांचीं गोयांत 'सावळोगोंधळ' हें आपले नाटक घेवन आयलो आनी तें नाटक पछेतकन म्हाका दिसलें की तागेली 'वस्त्रहरणा'ची धांपिली मूठ सवाय लाख मालाची आशिली तेच बरें आशिले. मूळ इंग्लीश फार्स-वजा प्रहसनावयन्यान श्री. देवल हांणी रविलें 'तसविरीचा घोटाळा' हो गद्य फार्स आनी उपरान्त ताचें तांणी केलें संगीत संशयकल्लोळ नाटक हें मराठी नाटकांमोगी लोकाचे यादस्तींत इतले जिवें तट्टटीत आसा की त्या नाटकाच्यो अश्यो तिसल्यो वाद्यांयो करपाची मरिंचद्र कांबळीक बुद्द जावंची तरी कशी हांचेव नवल दिसता. ह्या नाटकांत कामांद करपी त्या वेळावयले नट सादेसुदे नाशिले. वालगंधर्वाची रेवती, पंढरकरबुवांचो अश्विनशेट जाल्यार गणपत-राव बाडस हे फाल्गुनराव. एकापरस एक तर्जलीं माणकांमोत्यां. तशेच रघुवीर सावकार हांची रेवती हीय तांणी मराठी रंगभूयचेर गाजयली ती अशी तशी न्हय. मरिंचद्र कांबळींक एकानचो तांकां पछोवाचो योग आयलोना जातलो. पूण किंतेय जायना रंगभूयेक एक इतिहास आसता. आनी खंयच्याच जातीवन्त नाटक ताची दखल घेतलेवगर फुडे सरप उचीत जायना. मरिंचद्र कांबळीचो 'सावळो गोंधळ' हो खंयानींव सावळो गोंदळच आशिलो. ना म्हणपाक तातल्या पात्रांची नांवां आनी तांतले 'डायलॉग' हे मालवणींत अणकारिले संशयकल्लोळांतलेच आशिले. फक्त नाटकाचें नांव तितलें वदलिले. मूळ संशयकल्लोळांत दुबाव हें जरी कथानकाचें सूत्र आसले तरी तांतूतल्या पात्रांचे मनीससभाव इतले कलात्मकतायेन रंगयले आसात की कांय वेळार त्या हांसोवण्या नाटकांतले कांय प्रसंग प्रेक्षकांक भावनाविवश करून सोडटात म्हणपाचें दिसून येता. दुबावाचो रोग जावप म्हळ्यार मनज्ञाक ताचो कितली ताप हांचोय अणभव येता. आनी प्रेक्षकांक रिश्यतां रिश्यतां आश्विनशेट' आनी रेवती हांचो एकामेकांचर आशिलो जिवापेलेकडचो मोग सहजतायेन अुकतो जावंक पावता. इतले हें शृंगारीक आनी एकापरस एक सांबीत पदांनी भारावन अुडोवपी नाटक, सांवळचा गोंदळाखातीर मरिंचद्र कांबळीन वेंचून काडप हांचे सारके दुर्देव ना.

बाकीवाव बोरकारानी देवलांच्या मूळ 'संशयकल्लोळा'चो कोंकणींत अणकार करून तें नाटक कोंकणींतव तितलेंच परिणामकारी जाता म्हणपाचें दाखोवन दिलां. मूळ नाटकांतल्या ओपारी वांटचाच्यो कोंकणींतल्यो नीज ओपारी घालून तांतूत वेगळोच प्राण

भरला. तर्शेच तातलीं पदांय त्याच चालीवेर रचून मराठी संशय-कल्लोळ पछोवन आयिल्या प्रेक्षकाक ह्या नाटकांत किंतेव उगे दिसवेना हांची जत नाय

मरिंचद्र कांबळीच्या 'सावळो गोंधळो'त धुमशेणा कांडटा तो फक्त एक फाल्गुनराव. कृत्तिकाचाय वेंचून काडल्या तीय बोबाट-मारपी जगलांट. मूळ नाटकांत कृत्तिकाचाय म्हळ्यार एक घरवत्सल सुहासिनी वायल. मयार्देची शीम रत्न पाळपी. ह्या गजालिंचो 'सावळो गोंधळा' तले कृत्तिकाचायक इच्छेय पात्सो ना. ती मोटचा मोटचान फक्त आडृता. आनी खरी पात्रां म्हळ्यार जी रेवती आनी आश्विनशेट, तांका जाल्यार ह्या गोंधळांत डिस्को गितां गांवक लायल्यांत. जांच्या संवादांत किंतेव राम ना अनली मनशां हीं संवंगां करतात म्हणटकच आनीक किंतेव उल्यतलो ? ना म्हणपाक भाद्रवी जाल्लो राजा मयेकर किंतेय आपगाले कसव दाखयतलो आसला. पूण ताका केला मर्ढर्न. आनी तशी केल्यात तेप्र पात्र बहूलें परिणामकारी जावंक पावून का.

इतले आसुनय त्या नाटकाचे 'हाऊस फुल' प्रयोग गोयांत जाले ते कशे ? असो एकाद्रो प्रस्तु कोणय विचालं शकता. ताची जाप ही : पयलिंची संगीत नाटकांची परंपरा आयव उरुंक ना. आनी नव्या पिळग्यांक ते परंपरेची इल्लो लेगीत कल्पना ना. पयलीसारके आता 'संशयकल्लोळ' नाटक जाता खंय जे आयृच्या भुरग्यांक पछोवंक मेळत ? हे एकेव गजालोक लागून मरिंचद्र कांबळीन केलें 'संशयकल्लोळा'चे हें एके तरेचें विंदवन पछोवन तांतुतल्यानव करमणूक करून घेवप ही जी आयच्या तरण्या भुरग्यांची वज, तिचो लाव अखेरेक मरिंचद्र कांबळी घेबंक पावता. आनीक किंतेव म्हणटला ?

बरें मागून,
तुमचो
मुव्हीर नायक

०००

मरशी, गोय
२० मार्च ९१

'जाग'

सप्रेम नमस्कार,

फेक्रुवारीच्या आंकांत उत्रवाडा आयिलें शागू फडी तांचें पत्र वावलें आनी ताणी बरयलां तांतलें प्रश्नरात अक्तर खरें म्हणपाचें जाणवले. कॉलेजींतल्या भुरग्यांनी आडांगपगां कांडिजींव्या वाठारात केल्लीं एकवेळ सोबत. पूण सार्व जनीक वर्सिनी गर्दी करून जे तरेत ते उल्यतात, आडृतात, कुले घालतात, हांसतात आनी अशे भशेन हेर लोकाक ताप दितात तें सहृत करपाचें नासता.

पथरव हायर संकटरीच्यो परिक्षा चलताल्यो. ह्यो परिक्षा असले भुरगे किंतेव वरयतात-करतात तें एक देवाक खवर. तांका ह्या परिक्षांतली 'सिरीयसनेस'च नासता म्हणपाचें दिसून येता. परिक्षा म्हळ्यार तकडेत त्या दिसाच्या तरी पेपराचो विश्व एकासारको घोळपाचो. पूण हेच भुरगे परिक्षेक वता आसतना लेगीत वर्सिनी

शिक्षण

मनीस कुळयेकच दुश्ट अशें मानप म्हळ्यार तो पुराय मनीसज्जातिचो अवमान जातला. तरोंव निराशावादाची ती परिशीम जातली. मनीस मठांतच दुश्ट आसलो जात्यार ताका शिक्षण दिवन कांयच वरें सादपाचें ना. थेय रुयास्तिचोच मार्ग धरचो पडटलो. मागीर 'मारांवगर शिक्षण ना' हेच शिक्षणाचें खरें सूत्र थरतले. देखून शिक्षणवेत्त्यांनी आनी बुद्वन्नांनी मनवी मनांत पूणतायेची पुराय तत्वां वियाच्या रूपान समावलीं आसतात असो सिद्धांत मांडला.

हो सिद्धांत मात्य केलो म्हणटकच आयची विक्षिप्त शिक्षणपद्धत जशी चुकिची थारता तेच भशेन शिक्षण. न नागरीक बी घडटात असलीं तत्वां आधारशून्य जातात. आमी किंतेय तरी शिक्षण दितां, भुरग्यांच्या मनांत ताचो किंतेय तरी परिणाम जाता आनी त्या परिणामाचें 'आनी आमच्या शिक्षणाचें समीकरण घडोवन हाडून आमी नाचूक लागतां हीं पुराय पिशेपणां न्हय जात्यार किंतेय? आपूण शिक्षण घेतां अशें विद्यार्थ्यांक दिसुंकच जायना अशी शिक्षणाची रचणूक आसूक जाय. तेच भशेन आपूण विद्यार्थ्यांक शिक्यतां हाची इल्ली लेगीत भावना गिक्यतल्याच्या मनाक आफडूक जायना. गुरु खासा सहज-शिक्षक आसले बगर विद्यार्थ्यांक सहज-शिक्षण मेळप शक्य ना. 'आमी फोबेलचे, पॅस्टोलोझीचे जाव मॉटेसरीचे पद्धतीन शिक्यतां' अशें जेन्ना कोणय सांगता तेन्ना खुशाल समजुचे की ही ताची वाचेचा ओग काडपाची माणी म्हण. हें उतरां-जंवजाळाचे शिक्षण. ही खंयचे तरी पद्धतिची तकलुपी तरा.

जे तरेन धुडधूस धालतात ते पळेना कुडे हांची खंयांनीच परिक्षा चलत्या काय हे मजा करुक चलेत कॉलेजांनी, किंतें ते कळना. चलयांक पळेनाकुडे जाल्यार तांच्या जिबांक धार येवंक लागता. आनी मागीर कित्याय किंतें अनकट विचकट उलोवन विनोद करपाच्या नादांत ते इतले घुस्पतात की आपूण खंय आसां आनी किंतें करतां हावें भान लेगीत तांकां उरना. देखून असल्या ह्या विद्यार्थ्यांक निदान नागरीकशास्त्राचे पाठ दिवपाखातीर तरी कांय बंधना आसपाची गरज आसा. आनी ते खातीर सरकारच्या येरादारी

हें मडे, हातूत प्राण ना. अंतरांतले सभावांतल्यान अुक्तें जावंक पावता तेच खरें शिक्षण.

हें सहज शिक्षण दोशयुक्त आसले तरी जाता पूण शिक्षणाच्या नांवान चलता ते शास्त्रशुद्ध अज्ञान नाका. ह्या शिक्षणान लोकीक मेळोवपी व्यक्ती तयार जायनात' अशें स्पेन्सर म्हणटा. शेक्सप्यरान खंयच्या नाट्यशास्त्राचो अभ्यास केललो? अलंकारशास्त्राचे नेम तोंडपाठ करून कोणय प्रतिभावन्त कवी जाव कविता रसीक तरी जावंक पावला व्हय? शास्त्रपद्धत म्हळ्यार निखटो भ्रम. खंयचेय पद्धतीबगर जें पद्धतशीर जावंक पावता, खंयचोच गुरु जें दिवंक शब्दना पूण ते मेळटा- अशें सरूप शिक्षणाचें आसा. देखूनच साक्षात्कारी महात्म्यांनी 'शिक्षण कशें दिवचे हें आमकां खबर ना' अशे म्हणिले आसा. शिक्षणपद्धत, पाठ्यक्रम, वेळापत्रक ह्या उतरांक कांय प्रथंच ना. हातूंत आत्नवंचनेबगर दुसरें कांयच ना. जगपाचे क्रियेतच शिक्षण मेळूंक जाय. जियेवपाचे क्रियेभायले शिक्षण म्हण जेन्ना एक स्वतंत्र क्रिया घडटा, त्या वेळार वेगळे जातिचें द्रव्य देहाकुडींत गेले उपरान्त जो परिणाम जाता तसलोच ह्या शिक्षणाचो मनाचेर विखाळो आनी रोग्याळो परिणाम जायत आसता. कर्मची कसालत केलेबगर ज्ञानाची भूक लागूक पावना. आनी अशे स्थिरीन जें ज्ञान वेगळे तरेन भिन्न धुसना ते पचोवपाइतली पचनेंद्रियाक तांक नासता. निखटीं पूस्तकां तकलेत कोंबल्यान जर मनीस ज्ञानी जातो जात्यार लायब्ररींतल्यो आठमारीय ज्ञानी जातल्यो आमल्यो. अधाशीपणान खाल या ज्ञानाची जिरवण सारको ना जातल्यान बुद्दिची अवस्ता किंतें जावंक पावतली हांचो विचारच केललो बरो

-३५-

खात्यान हाचेवर विचार करून किंतेय तरी मार्ग काढूक जाय हेप तितलेंच खरें.

तुमचो
अवधूत प्रभू

- भुरग्यांक शिक्यतला जा यार - तूं स्वासा पयाळीं
भुरगो जा. मास्तर जा-न अुपकारना.

• . . .

करुणे

— शैलेश राऊत देसाय

कस्तुरे जातीन भावीण पूण गुणान खंयचेय बायलेक लजोवपी. ताज्या गुणाची पारख करतलो कोण? भोगाचे वानशेन जे आयले तांणी पढेले तागेले रूप. गुणाची जाणे कदर केली तो जालो ताका देवासमान!

वेताळाच्या देवळांत तीन कातरीर आज सगळो बोवाळूव बोवाळ. थात्यामात्यान पुराय मंटप सजगयल्लो आनी देवामुखार सदीपरस दोन तीन दिवल्यो आलायत्यो वेट्टाल्यो. गर्भकुडिचे भायले दार जायाफुलांनी शृंगारिल्ले आनी भितर मखर मांडून विराजीत जाल्ली वेताळा सुवारी लग्नाक भायर सरिल्या न्हवन्यावरी अलंकारभरीत जावन भोव खुशीत दिवळाली. भावणी आनी चेडे वोग्मी कामाचो आकांत करून कुलकुलाट करीत भुल्लुसलेभशेन हांगाथंय फिरताली. सगुणे भावणिलो देवूळ गाजवणो किनरो आवाज आनी सोनुल्या चेडचाले काम नासतना खिणाखिणाक बेश्टेच मारिले कानफोडे उले आयकून आयकतल्याचो जीव सामको अर्दे जातालो.

गोंयचे एका वाडचावयले हे देवूळ. दोन तीन पिलग्यांफाटले जावंये. फाटल्यान एक मोट्टी शेतोड, दावे कुशीन म्होडकी अगरसाळ, उजव्या दिकान आयसपयस पसवलेलो एक पिपळा रुख आनी फुडल्यान मदलींमदली सपणा निखळेली पाज. देवळा भोंवतणची ही सासाय म्हळचार जाता. आनी ताका धरूनच वाडो. भावणी,

चेडे, गुरव आनी नायक हांचोच थंय भोवमानाचो रावतिको. भटबामण रावताले धा-पंदरा धेंपां पेलेकडेन आनी गावडे गिवरिल्ले जळीमळी कुळागारानी.

कोणेय वेताळाक सांगणे करचे आनी एका बोकडाची ना तर दोन तीन कोंब्यांची बंदिस्ती जावंची. ना जात्यार अशी एक पुजा—

ही पुजा अशीच कोणे एका सास्टीकार किरस्तांवान पुजिली. दिसन्या दिसा बेतकाटी मारून तागेल्या एकल्या एकसुन्या चेडचाक देवान गूण दिल्लो.

सांगपाक, आज त्या वाडचाचो प्राप्तेचो दीस आयिल्लो.

म्हणां म्हणां चोयवाटानी गुदुष्प काळोख जालो. सावण वद्यांतली दसम ती. पावस मदीमदी शिवर सोडटालोच. देवळा-भायलो प्राकार पाचव्याचार तणाभरवण जाल्लो आनी ताजेवरसून अलतल्यांच्या पायांक उमळेचे निवळ उदक थंडथंड किरांव लागताले. भायर काळोख आनी देवळांत भितर दिवे. दीपरत्नांचे हारतुरे जशे म्हळचार! वेताळादेवूळ खस्स करून • येत्यावेत्याच्या दोळचांत भरताले.

लोक अजून येनाले, कोण चुडी घेवन कोण लापयांव घेवन तर कोण बॅटरी दिवो घेवन. आनी पाजजेचीं म्होडकीं सपणा वाटयत ते देवताले. म्हणसर तवल्यार बोटा वाजलीं आनी पेट्येतल्यान अचळय भुर्र करून सुटिली एक तान एकूण एकल्याच्या कानांत रिगली.

॥ राम कृष्ण हरी । जय जय राम ॥
हरदास नमनाचे चरण गावंक लागले.
देवूळ मंजूळ आलापांनी दुमदुमले.

भायर सगळी थंडाय. रातकिंडिची मोटच्यान आड्डणी. चाढीमामाची विरह जाल्यान नखेंचा जीव सोडटात असोच भास जातल्लो. म्हणसर पेडावयल्या पिंपळान सळसळ करून आयुण्य खोशी आसा म्हणपाची चोख गवाय दिली आनी म्होंवाळ सुरांची ललना नाचत धोक्त पेणी करीत हवेतल्यान फिरक्यो माऱ्हक लागली. थंड वान्याच्या झोतान भितरल्या लोकाक न्हेसणां घट्ट आवळूक लायली.

अशा बेळार एक थकिलो भागिली वाटेवाटसूर रातिचो खंय तरी आलाशिरो मेळत काय म्हण वितेस्त जाल्लो. देवळा-पासून सुमार देडदोन मैलां अंतरार रस्त्याचे कडेक बसून तो येवजी येवजी येवजितालो. या गांवची वलख मात ताका नाशिली. खंयच्यान तरी लागशिल्यानूच गोड आलाप येता असो ताका भास जालो, खिणांत खरें दिसले. पुरती खात्री जाली. तोंडार ताज्या हांशे उदेले. वितेच्यो आटयो लिपल्यो आनी थंय आशेचीं किरणां झळकली. तो वाटेक लागलो.

हरदास रंगांत आयिल्लो. गांवांतलो ल्हानव्हड तातीपिलो धरून सगळो लोक थंय पुंजा जाल्लो. सगळचांची नदर आनी कान हरदासाच्या तोंडार आनी उतरांर लागिले. पुरय रंगार आयिले. म्हणसर अचकीत एक देवणो भुरगो भितर सरलो. एकूण एकल्याची नदर ताजेर घुंवली. रंगांचा बेरग जालो. कीर्तनांत त्रिलोच जायना, आडमेळ आयलो.

फाटीफुडे पळेनासतना थेट वचून तो त्या श्रोतृवृदांत भरसलो आनी आसनमांडी

बालून थेय त्या जमखानचेर ताणे वसका मारली.

परते कीर्तन रंगूक लागले. हरदास थयथय उड्यो मारीत साकयो-दिड्यो गावंक लागलो. वेटयेकारान आपणाल्या वादनाची कुशळताय दाखोवपाचो नेट केलो. तबलजी आपणाल्या आवतांतल्यान मुखडेतडावे भायर ओतू लागलो आनी स्त्रोतो नागाभशेन धोलूक लागलो.

ह्या सगळ्या लोकांभितर दोगांच किंतु ती ह्या रंगापसून अलिप्त जाली येदोळ सावन एकासारकी ती एकामेकांले नदरेक नदर लावन अंतस्कणाची थाव घेताली. चोराची वाट चोरुच जागा ह्या नेमाक पाढो दिवन एक दुसऱ्याल्या काळजांत लिपोवन द्वरिल्या मोलादीक धनाचो सोद लावपांत गुल जाले. हीं दोगां कोण म्हळ्यार एक तो येदोळचो अगांतूक आनी दुसरे त्याच वाड्यावयले सांतू भावणिले चेडू कस्तुरे.

कस्तुरे देखणे आशिले. हजारांत उठून दिस इतले. निकटीच सनरा सौंपून अठरावे वर्स लागिले ताका. भावणीगेर जल्म घेतलो म्हूण लग्न जालेना. नाजाल्यार दोळे धांपून घरकान्ह म्हूण कोणेय द्वाज्यान नंदूक व्हेले ताका. वर्सा देड वर्साफाटी अशो चार आठ म्हाजनांच्यो नदरो ताजेर फिरकूक लागल्यो. तेव्वा खंवसकन बरा आंकडो सांतून वाटायलो आनी वाजंव्यांविजंव्यांच्या गडगडाटांत गांवच्या लोकांची तोंडां गोड कली. तेव्वा मेरेन तागेर जो म्हूण धनकुलो दुडू उमपला ताका सुमार ना.

कस्तुरे गांवची सोवितकाय आशिली. आनी ती भोगपाक नयशिपयशिल्यान, गारांतल्यान दुडवांकार थंग पावचे. पोट मुटिले धोनये वेपारी, मोटे मोटे सरकारी 'येप्रेगाद' हांचोच तागेर चड सुळसुळाट. इतले हें सगळे आसुनूय ताका तातून सूख नाशिले. कोणूय एक आपलो म्हूण मनीस आसचो अशें ताका दाटून दिसवे. मागीर कृतज्ञताय म्हळ्यार किंतु हें निखालस विसरून, घरा दोळे तराटून वाट तेळत बशिले बायलेची पर्वा करिनासतना, फककत

शिदळकी करैणाखातीर भायत्या धरांक संवकल्या वाजारबुणग्यांल्या अंतरांत ताका जाय तो प्रेमाची ओलसाण मेळ-टली कशी ?

पूण आज हें घडले तें आगळेच. तो मनीस भितर सरता किंतु, ताजेर हाजी नदर वता कशी, आनी त्याच खिणाक ताका भितर असो काळजांत गोड शिरशिरो येता किंतु !

ताजे एक जालेच. पूण होय लेगीत एकासारको ताकाच पळेत रावलो तें किंतु ? देखें, मुलसावणे 'रूप जालेच म्हूण काय कोण सा दाळे फोडून पिशांवरी पळेत रावता ?

कस्तुरेचे गूण भांगेरान बांदपाचे. शाणेसुर्ते आनी मायेस्त भोळे पूण घळ न्हय, शिटूक तशें मध्य. ताका भूल पडली खरो. ताणे जिस्त नदर पारखिली. तातून ताका तागेले फुडले जिणेचो साक्षात्कार जालो. तें रंगले, भुल्लुसले, तन्मय जालें.

तागेल्या तोंडार निराळोच झळ मारुंक लागली. फाटले जिणेचो कलंक ताजे तकलेंतल्या नव्या विचारांच्या झळझळीत उदकांत धुवन गेलो. कपले तरी दिशाचो जाला ताका. म्हणसर मनांत किंतु तरी शिट्कू लागले म्हूण तें उठें आना खांव्यावयत्या दारांतल्यान भायर सरून तडक गेले.

अगांतुकाक तें मनाक खुब्ब लागले. आपली करणी ताकाच मानवली ना. अशें अहीत जायसर एकासारके पळेत रावप म्हळ्यार किंतु ? तो जळफळ्यां. ताण थंग करमना जाले की हरदासाले कीर्तन कानासरी घगधण वाजयले घांटीवरी ताका कणकणाऱ्यक लागले. खिणासरशी तोय उठलो आनी आयिल्या दारांतसावा भायर गेलो.

पावस शिवरुं लागलो आनी थंड शेळावान आंग कातरुं लागले. ताका कसली तगी हूनसाण जायशी दिसले. एक पेग ? हय-ना, हय-ना. मन ताजे नसती परिकशा घेताले. बरें, एक कोप च्या तरी ? हय, पूण मेळटलो खंय ? वळखी-

देखिचो काय गांव न्हय आनी विचारतलो कोणाक ? ताजे घुस्मटमार जालो. पूण खंय तरी खोलांत एक जोत तेवताली. ताजे उबेर खंयचीं संकश्टां आनी किंतु ? ताज्या माणकुल्या दोळ्यांत ती सोबीत मूर्त गच्च भरून राविली म्हणसर ताका याद जाली. ताणे बोल्सांत हात घालो. सिगार काडले, फस्काची काडी मारली आनी विचार-तन्मय जावत तो सिगाराची रुच घेवंक लागलो.

'बाब, भायर किंतु करतात तुमी ? कीर्तनाक बसले नात ? बाळुबुवाचे कीर्तन म्हळ्यार पयशिपयशिल्यान लोक येतात.' अचकीत ताजे दिकान एक आवाज ताज्या कानार मारलो. अगांतुकान जाप दिली ना.

'तुमी खंयचे बाबा ? खंय रावतात ?' त्या मनशान आनीक प्रस्तु विचारले. अगांतूक मोन्यानी किंतेप तरी सोदूक लागलो.

'कोणाक सोदतात ? अनवळखी तुमी ? रावपाक जागे जाय ?' तो मनीस प्रस्तुवेर प्रस्तून करूंक आयिलो काय ?

अवेरेक अगांतुकान मात हालोवत 'हय' म्हळें आनी माना जाल्यार जावं पूण भेड्डो मात् तो न्हय हाजी खात्री काळन घेवन ताणे ताका आपणावांगडा आफ्यालो. धा पंदरा धेंपाचेर आशिल्या अेका घराचे पडवेत भितर सरनाफुडें त्या मनशान दारार खटखटायले आनी म्हळें - 'दार काड गो वाय, दार काड.'

कोणाचोव आवाज आपकूक आयलोना. पूण त्या उतरांनिशीं भितरल्यान पायांतल्या पायजणांनी जाग दिलो. दार काडसर कळाव लागलो. तरी अेके लयेन भितर कोणूप तरी पावल्या मारता अशें ताका दिसले. तामेलो तोंडादिवो उजळ जालो. काळीन कुळें. दोळ्यांची तिश्टत वाडूक लागली. म्हणसर अवकीत दार उक्तें जाले. पगटी हातां घेवन अप्यारा कशें कस्तुरे ताज्या स्वागताक राविले. परतून अेक फावट तांच्यो नदरो थीर जाल्यो आनी ती विसरली. दोगांय जाणां भानविरयत जाली.

हरदास भैरवीने वरण ग्रयतालो.

०००

वल्लभदास धोतयाक गोंवांत सगले वेपारी वळवताले. ताजें नांव वल्लभदास पूण धोनयो मात ताजें कूळांव न्हय. गोयकारांनी केल्ली ताजी ती अपुर्वायेची सोबा. वल्लभदासाक सादेच वल्लभदास नाजाल्यार भोवमानाचें नांव म्हळचार वल्लभशेट अशें म्हणूक जाताले. पूण गोंवाकारांली बुद्द तितले करून केन्नाच थांबवी ना. देखून, ताणी ताका सोबसारके व नांव दिलें. देहाचो अंदाज नांवांत आस्वावचो म्हण ताणी ताका धोनयो केलो.

ह्या वल्लभदास धोनयागेर म्हयन्याडे अकारांटी अक तरणो भुरगो आफिरेक साकून पावलो आनी तेन्नाच सगळ्या लोकांचे दोळे उक्ते जाले. खरें किंते भितरले तें तांकां तेन्नाच कळळें. आयिल्लो भुरगो कोण काय म्हळचार वल्लभदासाल्या जाणउचा शेटिलो पूत-तरणो शेट. शिकिल्लो-सवरिल्लो. लग्न जावंक ना. आनी पिठऱ्यांनी पूर्वापार चलत आयिल्या धंद्याचेर लकड. आफिकेतले पेढयेवयले काम तपासून गोंवचे पेढयेवयलो वेवस्था पठोवंक आि ल्लो.

वल्लभदासान पळेरै, हें काय बरें जालेना. आपली पत देवतली हे खानीर ताजें अक उपाय येवजिलो. पुरुंगेजी मुवांची ताका रुच लावांची आनी जाता तितले बेगीन पिडेक वाटेक लावचे. नवोनवशिको तो वयावयलो भुरगो वल्लभदासान नेमिल्या काय टोमसळांवांगडा धाय दिका फिलंक लागलो. आनी थोड्याच दिसांभितर जावपाचे तरळे जाले. तें पठोवत वल्लभदासाल्या आत्माक थण्डाय मेळूक लागली ती इल्लीशिल्लो न्हय!

अखेरेक इतलेपेरेन पावले की प्राणभायन बाटलेचो एकासारकी ध्याम धरलो. दिसूयमर सोऱ्या घुंवळीत ताजें आमचे. अक मोटार ताजे सेवक आशेल्ला. ती घेवन ताजें मनक मानता थंय भोवचे-फिरने

तेन सोऱ्याचे घुंवळेत तो अका गांवांत पावलो. कसा आनी कात तें समजुपाक कसलोच अधार ना. मुखार दिसता ते वाटेन तो बतालो. म्हणसर तिनसांज जाली

आनी ताजे दोळे बिलविलूक लागले. तकली सणसर्णूक लागली. आंग सगळे जळूक लागले. सोंसना जावन तांगे मोटार थारायली. भायर सरलो आनी मार्गाकुशीक आतोड आशिल्ले थंय ताजें ताणून दिले. लांवची लांव इयेम काडून जेन्ना तो जागो जालो तेन्ना ताका दिसले की लागशिल्या गांवचो लोक जागो आसा, देवाच्या ध्यानांत सम आमा, सद्देचीं फुलां संगिताच्या मुरांत शिवरोत आसा. अवकीत ताज्या मनांत आयले, आपल्या जिवाक घडये शांती हांगाव मेळचिना मू?... आनी तो तडक चलूक लागला.

०००

वाडचार जावं गांवांत, वता थंय एक चर्चा चलताली. किंते आनी कात म्हणपाचें सांगूक नाका. पठोवंक गेल्यार सगलेव आशिल्ले अदमास. कोणाकूच खरें किंते म्हणपाचें खबर नाशिल्ले. म्हळचार एकेच गजालीन मात लोकांचो दुवाव वाडत वतालो. आनी ती किंते काय म्हळचार खासा प्राणभायचे वागप. ताणे सोरो सोडिल्लो खवदाक लेगीत ताका आफुडचोना म्हण ताजें गांठ बांदिल्ली. पेढयेवयलो वेवहार तो जातीन पळेतालो आनी वल्लभदासाचेर ताजें अदीक ध्यान दवरिल्ले. हाका लागूनव आनीक एक दाट वदंता जळीमळीं पसवल्ली, ताजेवरसून वल्लभदासालो आतां कुडव भरलो अशें सगलेव उल्यताले. आनी इतांहें हें आसुनूय तिनसांज जाली की ना, देवूळ बाडचार कस्तुन्याल्या घराभायर निकल्याव उबारिल्या माटवांत तागेली मोटार अुंबी आमताली. कित्याचें कित्याकूच लागना जाल्यान लोकांचो दुवाव मात वाडते कळेर पाविल्लो.

कस्तुन्याच्या मुखाची सगळ्यांकच नमाय जाली. दुसरे वटेन नोटिचे पेळे दाखोवन ताका वरा कराचोय यत्न चलनालो. पूण कळुरै आतां हेरा कोणाचें उळंक ना म्हणपाचें कोणाय पळेतल्याक दिस. ताजें ध्यान आनी मन घोव-भुरगेवाळांच्या संवसार सपनांनी रंगलेले. ताजी काया लेगीत बदलेली. पळेतल्याक दिसताले, कस्तुरे आतांनी पर्यंतचे ना; दुसरे कोणूय तरी दिसता.

मुखाच्या गोड ताटांत मिठाचो वैण खडो पडलेवगर त्या सूखाची गोडी वाडना म्हणटात तशिशी गजाल घडली. दिश्ट लागची न्हय म्हूग गोऱ्या पोल्याचेर काजळा बोट लाववे आनी त्या काजळानव रुपाचेर साज चडोवचो; तशें प्राणभाय कस्तुन्याचे जाले.

कोणे ताज्या बापायक भावर किंते कळोवन धाडले कोणूत सांगूक नकळ, पूण एक दीस अवकीत शांतिभाय गोंवांत पावले खरे. भायल्यो भितरल्यो गजाली आयहून आपणालो पूत हाताभायर गेलो अशेंच तांकां दिसले. प्राणभायन आफणाले सांगप तांकां समजुचे इतले उकंते करून सांगले पूण कांयच फळाक आयले ना. एकल्या एकमुऱ्या पोराची कांयच काकुळट करिनासतना ताका ताणी पेढयेवयलो निखलायलो आनी पोटचो म्हिनिनासतना उबंत उडोवन, वल्लभदासाकडे न सगलो वेवहार सांगावन तो राणान आयिल्लो तसो परतलो.

ताका लागून प्राणभायची परिस्थिती मात काकुळटवाणी जाली. कसोप जावं, तागेली संवसार आशिल्लो! पूण कसलेव काम-धंदो ना आनी पदरीं पयसो ना अशी ताची स्थिती जाली. कश्टान, चुटपूटून तागेले दीम बताले. पूण कस्तुरे फाटीं रावले ना. घरांत आशिनाशिल्लो पयसो आडको सगलो मोडला आनो उपरांत वस्ती विकूनय गरज भागयली. प्राणभायन मिविसेखातीर जीव मस्तिलो पूण कोंगेच ताजी काकुळट केली ना.

कस्तुन्यागेर दुडू उसपल्लो सांतून पळेल्लो. त्याचे कस्तुन्याची ही अशी बुद्द फिरिली पळोवन सांतूचो जीव दीपभर कडूक लागलो. तातूत प्राणभायचे सगळेव फिसकटिले पळोवन ताका दिसले की कस्तुन्यान अशें एकट्याकूच धरून रावपांत तें पिशेपणा करतले. हें एक जाले. दुसरे वटेन कस्तुन्याचेर दोळो आशिल्या लोकांनी भितरल्यान सांतूक नाकानाका आशिल्यो खबरी सागच्यो आनी कस्तुन्याली पिशेपणा ताका दाखोवची. तें सगळे आयकून, तें भायर घरांत आशिल्ले नाशिल्ले विकून भिकेचे दुवाळे चलल्यात ते पळोवन अखेरेक मांतून कस्तुन्याक शाणे करपाचे मनांत थारायले. पूण मांतूली

वैं ची के जायराती

हॉटेल कीर्ती

बार ओनी शिशारंट

रावगांची आनी जंवण खाणाची बेस बरी वेदसा

अँयर-कंडिशन्ड कुडिंची सोय

निरंकाल मार्ग, फोडे गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ नु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स,

निरंकाल मार्ग, फोडे गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

वसंत तुकाराम प्रभु

ट्रकां-धनी आनी प्रगतीशीळ शेतकामती

निरंकाल मार्ग, फोडे-गोंय ४०३४०१

आमचे कडेन टोपर भाड्याक मेळठात.

शाणेपणां सांतुकडेनच उरलीं आनी मरीक कस्तुन्याले दटावणेन ताका वोगी वसत्रे पडले. पूण सांतुचो राग आयकता? ताणे लोकांत्या म्हणण्याक सूर लायलो आनी धुवेक निवळावपाच्या हेतून प्राणभायच्या कानार कस्तुन्याच्यो वायटवायट खवरी पावच्यो अशी तजवीज केली. कस्तुन्याक हेतून कढळे आनी गांव सोडलेवर आपणाक सुखान जगूक कोणून दिवचेनात अशें ताका दिसले. जंय आवयूच दुस्मान जाली थंय दुस्याक कित्याक बोल? प्राणभायक ताणे समजायले प्रानी निमाणे आशिलें तें घरपोरसू आवयच्या हड्ड्यायर उडोवन ताणी दोगां नीय तो गांव सोडलो.

पयस दुस्या एका गांवांत तीं आयलीं आनी ताणी पट्टेले की थंयचे इंगलीश शाळेन प्राणभायन शिकयल्यार दोगांयचे पोट भरपाक कांयच मारामार ना. त्या दुड्वांचे मालवजार ताणी परतो संवसार थाटलो. प्रेमान तीं दीस काडालीं. दोगांच्या

संवसारांत तिसऱ्याबगर जायना म्हणा काय कोण जाणा, तिसऱ्याचे वाटेकडेन तांचे दोळे लागिले. दिसांफाटल्यान दीस गेले आनी तितलींच तांगो मनां जोडलीं. गांवच्या लोकांनो तांची तोवायाव करची. आनी त्या सुखाच्या संवसारांत अपुरवायेच्या पुताक मांडयेर खेळयत तांचे दिसांचे दीस खिंगांभरेन वताले.

इतले म्हणसर एक दीस अवकीत शांतिभाय परते ताज्या दाराकडेन पावले. हे खंपेक ते एकटे नाशिले. वांगडा आशिलो प्राणभायली आवय. खंपचोव आधार दिनासतना वाटेर उडयल्लेभशेन करून गेलेल्या त्याच पुतागेर शांतिभायक नाक धरून परते येवचे पडिल्ले. एकल्या एकसून्या पुताचे यादीन आवयचे प्राण लासावीस जाले तेन्ना शांतिभायक आपणाली सगली म्हणगी कुरीक दवरची पडली.

दारार मारिनाफुडे दोगांयनी तांचे

Shree Bholanath Saw Mills

- Forest Contractors & Timber Merchants,
- Truck Owners & Handling
- Transport Contractors,

Nirankal Road, Ponda-Goa 403401

Phones : Res. : 291

Off. : 159

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

हांसत्या मुखान स्वागत केले. मुखार जमनीर म्हातांयांचो नातू खेळठालो. ताजेर नदर ववनाफुडे तांच्यांनी रावलेना उडी मारून तांणी ताका उबारलो. रगताची वळव रगताक मेळिल्ली. कस्तुन्याचो प्रस्तु केन्नाव फुडे आयलोना. चार दीस जावचे पयलीं व पुताच्या संवसारा सहवर्नमान म्हातांयांनी मुम्बय गांठली.

कस्तुरे जातीन भावीग पूण गुणान खंयचेय वायलेक लजोवपो. ताज्या गुणांची पारख करतलो कोण? भोगाचे वान्नेन जे आयले ताणी पछेले तागेले रूप. गुणाची जाणे कदर केली तो जालो ताका देवा-समान. जातीकडेन पळोवन जाणी कदर केलिना ते आशिले दोळेफुटके-कर्मकट्टे! इतलें खरें, देवूळवाड्यावयले सांतू भावणि केंद्रूं कस्तुरे दवाज्यान नंदताले आज मुम्बय लखमनायकाच्या वंगल्यांत.

-२-

आमीरैव्यतै नुलोचपी खीण

दिल्लींत राजधानी नाका

दि

लीक हांव वसीतल्यान दोन तीन खेपे तरी पावतां.
वाम अेक दोन दिसांचेच आमता. पुणून आठ धा दीस तरी रावतां.
पयली हाका ताका मेळूक वतालो. खंय किंते चलां तें जाणा जावन
घेतालो. हालिसाराक हें काम सोडून दिलां. कोणाक मेळूक वचना.
मेळवें-शेय दिसना. खंय किंते चलां तें जाणा जावन घेववें-शेय
दिसना. अेक दोन बुक-स्टॉल सोडून चड-सो खंयच वचना.
संनिधींतूच रावतां. पयलीं काकासाहेब हांगा रावताले, तेन्ना ताचे
म्हज्यांत बसून ताकां हजार प्रस्त विचारतालों आनी तांच्यो जापो
आयकून म्हजे विचार घांसून पुसून निवळ करून काडालों. आयज
काकासाहेब नात. तरी आसतना तांगेलो सांगात म्हाका थंय मेळटा.

संनिधींतल्या वातावरणांतूच काकासाहेब आसात. ते संनिधींत
रावताले तेन्ना जें किंते मेळटाले तें आयजूय म्हाका थंय मेळटा.
हांव तें सगळे काळजांत भरून घेता आनी नवोताल जावन परतां.

हे खेपे पंदग दीप रावतलों असो बेत करून गेल्लो. गांधी
संग्रहालयांत वसून म्हाका कांय पोरणी पुस्तकां चाळगाची आशिल्लीं-
जीं आयज खंयव मेळनात आनी म्हजे कडेनूय नात. पुणून, हे खेपे
पांच दीस जावचे पयलींच मन उखल्ले. 'चल, या आतां परा.
हांगा रावपांत अर्थ ना' अशे म्हणपाक लागले. हांगा चड तेंप
रावशीत जात्यार तूय हांवे सारको जावत पडटलो' अशे मांगाक
लागले.

दिल्लींतले मोगलाची वातावरणाचो म्हजेर विरोधी (प्रतिकूळ)
परिणाम जावपाक लागिला. दिल्लींत जो चड तेंप रावता तो
संस्कारान मोगल जावकूच जाय, असा सो किंते भास जावपाक
लागलो.

निजामुदीन स्टेशन सोडून गाडी दिल्लींत भितर सरता तेन्ना
सगळ्यांत पयली आमची नदर मोडव्या 'पुराना किल्या' चे
वणटीचेर पडटा. हेव सुवातेर खंय युधिष्ठिरान आपणाले अन्द्रप्रस्थ
वसयल्ले. कर्तृत्वां धाकल्या भावांनी करचीं, आपणे फक्त मुखां
भोगचीं आनी तांणीं जोडून हाडिल्ले सगळे चुनांत होगडावन बसवें,
हो युधिष्ठिरी संस्कार ते अपरांत जितल्यो राजवटी हागा आयल्यो
तितल्यांचेरुल्य दिश्टी पडटा. मोगल दिल्लींत थीर. जाले अपरांतूच
ते ह्या युधिष्ठिरी संस्कारांन मोगल जाले आसूक जाय. पवलीं ते

फक्त जातीन मोगल आशिल्ले. दिल्लींत रावतकूच संस्कारानूय
मोगल जाले.

संनिधी साकून शान्तिवन पंचवीस तीस मिंगटांचे वाटेर
आसा. शान्तिवन म्हळचार जवाहरलालजींचे समाधी-थळ.
दिल्लींतली अेह सुमारा मायली सुंदर सुवात. यमुनेचे तडीर
कुचकुचीत रुखावळीत लिपिल्ली. भितर सरता फुडे woods are
lovely, dark and deep हे जवाहरलालांचे आवडटे
कवितेचो अुगडास करून दिवपी. अितके सुंदर थळ पुराय दिल्लींत
दुसरे पळोवंक मेळवें ना. भितर पावल दवरिना फुडे पांच-धा
मिणटां भितर ह्या थळाचे निवांतकायेचो परिणाम मनाचेर जावपाक
लांगता. दिल्लींत आमुनूय दिल्लींत नाशिल्ले वरी दिसपाक लागता.
कसलोच बोवाळ हांगा आयकूक येना. कसलोच गोंदळ जाणवना.
मुखार समाधी. चोय वर्शनी औंत्र आनी दाट रुखावळ. मदत्या
वाटारार लॉन आनी गुलाबाचीं फुलां. तरांतरांच्या रंगाचीं
आनी गंधांचीं.

अेक सुंदर तळीय थंय आसा आनी तळयेत धवीं फुलं
हांयसांय पेंवतना दिश्टी पडटात.

हांव दिल्लींत पावलां ताच्या काय चवध्या दिसा
शान्तिवनांत गेल्लो. समाधीक नमस्कार करून लॉनाच्या अेका
कोनशाक वचून बगिल्लो. लोक येताले जवाहरलालांचे समाधीचेर
फुलां दवरताले आनी मुखार वताले. मुखार, थोड्या अंतरार संजय
गांधीचीय समाधी आसा. लोक हे समाधीचेऱ्य फुला वृहरू
घालताले.

लोकांक पळेतां पळेतां सट्ट जाले. म्हळें, कोण हो संजय
गांधी? जवाहरलालांचो नातू. तो हांगा कित्याक? तो देशाचो
कोण आशिल्लो? हें अेक राष्ट्रीय स्मारक काय ही नेहरू
घराण्याची मसंड? अवचीत् म्हज्यांतल्या अितिहासाच्या विद्यार्थ्यांक
जाग आयली. म्हळें-

युधिष्ठिराच्या अिन्द्रप्रस्था पसून अिन्द्रिरा गांधी मेरेनच्या
काळांत जितल्याय घराण्यांनी दिल्लीचेर शेक चलयलो, तितल्यांच्योये
समाध्यो दिल्लींत पळोवंक मेळटात. दिल्ली म्हळचार ह्या सगळ्या
घराण्याची अेक वृडली मसंड, अेक समशानभुमी. दिल्लींतलो फातरान
फातर हिन्दुस्नानाच्या अुत्यान पतनाचो अितिहास आमकां सांगता.

केदीं वृद्धिलों साम्राज्यां हांगा सुरु जालीं ! केदो धेंक तांणी देशाचेर बसयलो आनी केदे बेगीनैंतीं मातये भरवण जालीं !! तीं कशीं सुरु जालीं, कशीं तरतरलीं आनी कशीं ना जालीं, हाचो सोद अेक फावट हांगाच बसून घेवंक जाय, खें दिमले. सगळचा साम्राज्यांच्यो समाध्यो अेक फावट खासा दोळचांनी पठोवंक जाय आनी हिन्दुस्तान केन्ना वयर सरता, कित्याक लागून वयर सरता आनी केन्ना आनी कित्याक लागून पडटा, हें सोदून काढून जाय आनी हो सगळो वितिहास बरावनूय कढूक जाय. दिलीचे मातयेंत अशें किंते आसा की जें अेकाय साम्राज्याक हांगा दोन तीन पिळग्यांपरम चड तिगुंकूच दिना ?

येवजितां येवजितां म्हज्यांतत्या देशभक्ताक जाग आयली !

म्हळे-

तूर्ताक लोकराज्याच्या नंद्वान जें नेहू-साम्राज्य दिलींत चलता ताचीय गत अशीव-हेराची जाल्या तशीव जावपाची आसा काय किंते ? ताचीय समाधी हांगा अुवी जावपाची आसा काय किंते ? 'ना, अशें जावंक फावना.' म्हजें काळीज अुसळळें. 'आमी आमची राजधानी हांगासल्ली हालोवंक जाय. मसंडींत केन्ना कोण घर बांदून रावता व्हय ? स्वराज्याची राजधानीय मसंडेत दवरुंक जायना. स्वतंत्र हिन्दुस्तानाची राजधानी हेर कडेन खंयूय आशिल्ली जाल्यार अेका राष्ट्रीय स्मारकाक अेका घराण्याचे मसंडेवें रूप मेळचें नाशिल्ले. दिलींतूच हें जावंक पावले. दिली मोगलांची, मोगलांचींत कांय पिळग्यो अेकाच घराण्याचो शेक चलता आनी देशाचेर अेकाच घराण्याचो शेक चलपाक लागता तेन्ना देश पडटा, म्हणपाचो वितिहास दिलींतलो फातरान फातर आमकां सांगता.

मोगल मोगल आशिल्ले. मागीर तांचे सुवातेर इंग्रज आयले. ते पयलीं व्यापारी आशिल्ले. मागीर संस्कारान मोगल जाले. आपणाक लॉंड मानपाक लागले. लॉंड म्हळचार देव, धनी-घमेडी, गर्विश्ट-सामन्ती. अिंग्रजां अुपरांत आयज कांग्रेसचो फुडारी 'लॉंड' जाला. देव धनी, घमेडी, गर्विश्ट सामन्ती जाला. मोगल लेगीत भोगूक पावले नात तसले भोग आयज कांग्रेसचो फुडारी भोगूक लागला. स्वराज्य हाडिलें आमी देशाक 'सेवक' निर्माण करून दिवपा खातोर. दिलीन सेवकांक घनो केल. दिलीत जो येवन रावता तो गांधी-वादी आसलो जाल्याल्य लॉंडूव जाता आनी मार्क्सवादी आसलो जाल्याल्य लॉंड जाता. संन्याशी येवन रावलो जाल्यार ताचो थोड्या वर्सा भितर धीरेन ब्रह्मवादी ना जाल्यार चंद्रस्वामी जाता. लॉंडींत लॉंड. अेक फावट जो लॉंड तो सदाकाळ लॉंडूव अुरता.

जवाहरलाल मुदलचे व लॉंड आशिल्ले. दिलींतल्या तीन मूर्ती हाअुसात रावंक लागत पसून लॉंडचे लॉंड जाले. अिन्दिराजी ह्याच घरांत वाडिल्ली. ती वापाय मुखार गेल्ली. अुपरांत...

'अिन्दिराजीं अुपरांत कोण' हो प्रस्न अुपरासलो तेन्ना 'अॅफ कोर्स, राजीव' हो आवाज वयर सरलो. 'राजीव न्हय जाल्यार कोण आसा देशांत प्रधान-मंत्री जावपा मारको मनीस' अशें खासा कांग्रेसवालेव आमकां विचारपाक लागले.

अशेंच करपाचें आशिल्ले जाल्यार पांच पांच वर्सानी वेंचणुको घेवपाची किंते गरज आशिल्ली ?

गांधी आशिल्ले तेन्ना 'गांधी अुपरांत कोण' हो प्रस्नूच केन्ना अुपरासूक नाशिल्लो. गांधी लहाना-समानांतले नाशिल्ले, अेक म्हा-पुरुष आशिल्ले. म्हा-पुरुष न्हय, हजार दोन वर्सानी केन्ना येवपी अेक युग-पुरुष आशिल्ले. तरी आसतना देशाक 'गांधीं अुपरांत कोण' हो प्रस्न पडूक नाशिल्लो. गांधी अुपरांत जवाहरलाल, वल्लभभाओी, राजाजी, राजेंद्रबाबू अेका फुडें अेक कर्तुत्वी मनीस दोळचांमुखार दिश्टी पडटाले. गांधींच्याच हाताखाल वाडिल्ले.

भारताचेंच कित्याक, अख्या संवसाराचें दलवयपण, करपाची हांच्यांत योग्यताय आसा, अशें सगळचांक दिसताले 'हांचे अुपरांत कोण' होय प्रस्न ते मुस्तींत कोणाक पडूक नाशिल्लो. कित्याक, जयप्रकाश लोहिया, अच्यूत, असगा, अशोक हांचे सारकेलपा तरणाटयांची अेक पिळगी दिश्टी पडटाली जवाहरलाल, वल्लभभाओी हांचे परसूय कर्तुत्वी आनी प्रगती-शील हे तरणाटे अशें सगळचांक दिसताले. ते मुस्तींत जवाहरलालां अुरांत मोरारजी, जगजीवनराम, चरणसिंग, देवीलाल, वन्द्रगेखर, राजीव येतले अशें कोणेय म्हळें जाल्यार लोक ताका ही ही ही करून हांसतले आशिल्ले. 'येद्या वृडल्या देशाचें दलवयपण करपी मनशाचें व्यक्तिमत्व लहान आसून अुपकारना, तें गौरी शिखरा येदें अुतूंग आसूक जाय अशेंच लोक सांगतले आशिल्ले.

गांधी-युगान आमच्यो अपेक्षा खूब वाडयल्यो.

स्वराज्य आयले आनी आमी सगळचांत पयलो गांधींचोच कांटो काडून अुडयलो. 'हो आमकां सत्या भोगूक दिवपाचो ना, सादेवणांत रावात म्हणटलो; लोकांचेर धनीपण गाजोवंक दिवचो ना, तांची मेवा करात म्हणटलो,' अशें म्हळें आनी आमी ताका व कडेक काडलो. निमित्याक कारण मागीर कोणूय जात्र. गांधी वतकूच रात्कर्णूय बदलले. ध्येयवादी राजकर्णी आमी सोडून दिले. ताचे बदलाक वव्हारवादी राजकर्ण मुरु केले.

वव्हारवादी राजकर्णाक सगळचांत पयलीं राजाजी म्हारग पडपाक लागले. ते जातीन ब्राह्मण आनी मद्रासेतलो भौत ब्राह्मणां आड म्हणटकूच, राजाची अुपकारना. तांची सुवात बरप अक्षर गिंकूक नाशिल्या कामराजाक दिवंक जाय. कित्याक, कामराज भौमांतले, हें नवें खाशेले कांग्रेसी गजकर्ण सुरु जाले. परिणाम : नेतृत्वाची जी दुसरी पिळगी दिश्टी पडटालो तिच्यांतले सगळचां पयले अच्यूत पटवर्णन राजकर्ण सोडून कृष्णमूर्तिच्या नादाक लागले. अहंगा असफललो आपटत धोपटत खंयवे वंय पावली. सामको शेणली. जयप्रकाश विनोदांच्या पांयांकडेन बसून चरखो घेवत सर्वोदय करपाक लागले. लोहिया अंकले पडले. दांत वोंठ चाबून हाचेर ताचेर अुमळेक लागले.

आरे आरे म्हणटसर गिंडे फुडारी वयर सरपाक लागले. कोग जाट म्हूग वयर सरलो. कोग मराठो म्हूग सरलो. कोग पटेल म्हूग

मुखार आयलो. कोण यादव मूर्ण आयलो. कोण म्हार मूर्ण. कोण आनीक कोण मूर्ण आयलो.

फुडारी म्हळो म्हणटकूच तो खंयचेय जातिचो, प्रान्ताचो, भाशेचो, संप्रदायाचो व आसूक जाय, असो अेक संकेत सुरु जालो.

राष्ट्र राष्ट्रपित्या वांगडाच सोंपले.

वेब्हारवाद म्हळचार परिस्थितीकडेन जुळोवन घेवची अेक वाद. 'आयचे परिस्थितींत राजकर्णात सत्य चलपाचें ना.' असो समज करून 'असत्या कडेन अिलेशें जुळोवन घेवंया,' अशें म्हणपी वाद. तो जुळोवन घेवपाक लागलो म्हणटकूच खंय खंय आनी कोणा कोणा कडेन जुळोवन घेत सांगू देना. सत्या हातांत घेवपाक अिलेशें असत्य अुपकारता अशें म्हणीत म्हणीत अेरु दीस तो 'किंतेय केल्यार अुपकारता' ह्या निर्णयार पावलो. ह्या वेब्हारवादाक लागून गांधीं अुपरांतचें देशाचें राजकर्ण फक्त राजकर्ण न्हय, पुगव रासवळ जिवीत- गडगडत गडगडत आयज अश्या अेका तळार घेवन पडलां कीं जंय फटींग, चोर, तस्कर, वाटमारे सोडून कोणाक सुवात ना. 'बरो मनीस' कोणच ह्या मळार दिश्टी पडना. ध्येयवादी तर नाच ना.

घेवजितां घेवजितां अकस्मात अेकल्याचेर नदर गेली. तो चलत चलत म्हजेच दिकेन घेतालो. म्हजो तो अेक लोहिया-भक्त अिश्ट आशिल्लो. ताचे गांवचे लोक दिल्ली पळोवपाक आयिले. तांकां शान्तिवन दाखोवपाक घेवन आयिल्लो.

'केलेकरजी, आप, ?' ताणे म्हाका अजापान विचारले. 'यहाँ अकेले बैठकर वया सोत्र रहे हैं ?'

म्हळे, 'भारताची राजधानी हांगासल्ली हालोवन खंय ध्वरची, हैं चिततालो.'

तो हांसलो. म्हणपाक लागलो, 'तुकाय अशें दिसपाक लागलां? हांगासल्ली ती हालेवंक जाय अशे हांवूय कितल्या तेंपा पसून म्हणपाक लागलां.'

'तूतं तू कितें करता?' ताणे विचारले.

म्हळे, 'चोराक चोर म्हणां, फटिंगाक फटींग म्हणां.'

'आनी राजकर्ण ?'

'हेच, कोडू सत्य अुलोवपाचें, कोडू सत्य बरोवपाचें राजकर्ण करतां.'

'दुसरो अृपायू व आतां अुरुंक ना.' ताणे म्हळे.

स्वराज्य घेवन चाळिसां वयर वसीं जालीं; अजून शंबरांतले अंगशी लोक 'बिलो पॉवर्टी लाभिन' जियेतात. अजून शंबरांतले अंगशी लोक वरप अक्षर नक्ल आशिल्ले व अुरुल्यात. स्वराज्यांत आमीकितल्योश्यो पांच-वसुर्की घेवजण्यो आखल्यो तरुय, देशांतली गरिबकाय ना जायना, अज्ञान ना जायना, हाचें कारण दिल्लीतल्या 'अंयर- कंडीशन रूमां'त बसून भगळचो घेवजण्यो आमचे राज्यकर्ते आंखतात हेव म्हणूक जाय.

दिल्लीतल्या ह्या राज्यकर्त्याक देश केन्ना दिश्टीच पडपाचो ना.

आमी आमची राजधानी दिल्लीतली हालोवन दुसरे कडेन

सपनभार

आतांच मध्यान उलगल्या आसुंये
निहेभारान पुराय पिकिल्ल्या म्हजेंर कोणेय तरी
बर्फाची लादी दवगिल्लेवरी सरत्या
डिसेंबरांतल्या शिया-कुडकुडचांत हांव सपनेलो :
म्हज्या घराफुडल्या दोंगरामाथ्यावेल्या •
नितळ मळबांत एक निळे निळे वज्र कशें
नक्षत्र निकतेंच उदेता ... आनी ताचो देदिघ्यमान
उजवाड म्हज्या काळजांत खोलमेरेन
रिगून...रुजून शिरंत्रांतल्यान सगळो संवसारभर पातळा..
म्हण म्हणसर नकळां हांव दुसऱ्या सपनांत घृस्पलां :
लख्ख उटंगार उजवाडाच्या झोतान
म्हाका अदीश्टाची जिंग हाडपी नक्षत्र मळबांतल्यान
तुटून आतां बाण कशें म्हजेच दिकेन सुटलां... आनी
त्या अकल्पित अरिश्टांन आकांतान खांचीकोंयडे,
दोंगर, जळींतल्यान, वाट फुटटा थंय,
खर्शेखर्शेत हांव पळत रावलां....

सपनभार उतरून सारकी जाग
घेवपाक अजून खूब कळाव आसा.

- शंकर रामाणी

व्हेली ना जात्यार-

कितल्याश्या घराण्याचे आनी तांच्या साम्राज्याचे हे स्मशान-
भूमीत आनीक अेका घराण्याचे मसंडेची भर पडटली. आनीक
कांयच ना.'

दिल्लीत तूर्तक हाचीच तथारी चल्या.

हांव खंती जालो. म्हळे, 'आनीक आनीक दिल्लीत रावप ना.'
अुठलो. शान्तिवनांतल्यान भायर आयलो. रिक्षा घेतली आनी
स्टेशनार वचून परतें वचाची तिकेट घेवन आयलो.

आतां वसीं जाले, हांव दिल्लीक पावळूक ना. तीन खेपे यो म्हण
आमंत्रणां आयलो. वचचें-शें दिवले ना. दिल्ली म्हणना फुडे
दोळयां मुखार अुबे रावतात देवीलाल, राजीव, सुब्रह्मण्यम स्वामी...
अँयर-कंडीशन घरांनी रावपी तांगेले सेकेटरी, अंडर-सेकेटरी...
तांचे काटल्यान आशिल्ले ह्या वा त्या कंपन्यांचे डायरेक्टर, मेनेजर...
कॉर्टेक्टर... सगळयांची मोगलाओ जीण .. तांचीं फुत्रिकां...
कुच्छित्रां... आनी देशांत अस्थिरताय अुबी करपी तांचीं पुलितिकां.

वचपाची अुमेदूच येना.

-■-

With best compliments
from :

A
WELL
WISHER

અંક બરે માગપી

हृषीपूर्ण-हृषीपूर्ण

- महादेव नाडकणी

हरशीं थंड दिसपी हो रुशी म्हज्या प्रस्नांनी सामकोच केरेबेवन्याक आयिललेवरी जालो. ताणें आंगार थापिल्लो सगळो गोबोर खिणांत अबून गेलो आनी भितरलो इंगळो भग्ग जालो. एक खेप अुज्यान पेट घेतकीर किंते जाता हें कोणाक सांगचे लागता व्हय? सुक्या बराबर ओलेंय जळटा अशें जरिकूय आमी म्हळे तरिकूय आयच्या संवसारांत सुकें थंयच अुरता आनी ओलेंच जळटा. हांव ताच्या धगान वळणलेवरी जालो. वांचून कसो अुरलो हें कुवाढें पणजेच्या ऑशिपतालांत बाज्जेर पडिल्लेकडेन हावे जेन्ना दोळे अुकते केले तेन्ना सुटले.

कां य वेळार आमचे जाणटेले म्हातार-पणांत भुल्लुशिल्लेवरी कांयचे कांय उल्पताले जावंक जाय असो दुगाव येता. ना जाल्यार 'न्हयचे मूळ आनी रुग्णचे कूळ सोदचे न्हय' अशे ते कित्याक सांगतले आशिल्ले? बरें, सांगलें तें सांगलें पुणून सोदल्यार किंते जाता हाचें कारण मात अेकल्यानय कोणाकच कशें सांगलें ना? लिपोवपाक कारण किंते घडलें तें तांच्या जिवाक तेव जाणात! शेणज्यांली ही उतरां पणज्यांनी जिखून धरलीं आनी तांचे फाटल्यान आजे, आज्यां फाटल्यान बाप्पे आनी उपरांत आमी पिशां-माशेन जिखीत रावले! सोंसो धांवता म्हूण वाग धांवता, वाग धांवता म्हूण शींव धांवता असली ही भुरग्यांकाणी जाली ना? जाणऱ्याले लिपोवणेक लागून हे गजाली संबंदान आयज विचारल्यार अेकल्याकय धड जाप दिवंक येना. ताणी ही गजाल लिपयली म्हूण कळत सावन म्हज्या जिवाक सुखच लागना जाला.

म्हाका म्हजे बाचो उगडास जालो आनी अेकाफटल्यान अेक हिमठचो आयल्यो! बा

बा नाशिल्ल्यान हांव सामकोच गळ-सणलों. कोणेय तरी हाचो सोद लावंक जाय आशिल्लो अशें म्हाका दिसले. हांवें वाट पळ्य पळ्य पळ्यशीली. निमाणे हांवेच कोलो जावचें अशें येवजिले आनी मळ न्हय वडाचें पान पडला ह्या जिनमान न्हयचे मूळ आनी रुशिचे कूळ सोदल्यार कांयच म्हळयार कांयच जायना अशें सिद्ध करचें अशें थारायले

ह्या वावराक हांव नेटान लागलों.

जयंसंगान खंय शिवाजीक जितोच धरून हाडपाचो विडो घेतिल्लो. आनी आपणाक यश, येवचे म्हूण याग केल्लो. औरंगजेबान ताका खर्चक खूब पयसो दिल्लो अशें जशें काय आपणाकडल्यानच पयसो मेजून धाडिल्लेवरी सांगवी सांगतात. हातूतल्या अेकल्यानथ त्या शिवाजीक जावं औरंगजेबाक पळोवंक ना. आनी पळयलो जाल्यार तांतलो पानदुडू लेगीत नुस्त्याक म्हूण सांगतल्याच्या हाताक लागून का! म्हगेल्या ह्या मोलादीक वावराक हांव विडो घेनासतना पेटिल्लों आनी बाष्पाकडच्यान पयसो खंयचो, बऱ्शिल्लेकडेन बेठो कड्डो मात पडटलो हें जाणा आशिल्ल्यान ताच्या कानार हांवें ही गजाल घालून नाशिल्ली.

बोड बरें खरपिले उपरांत म्हाका अेक माणी येवजली. थोडे भितर काम जमले रे जमले म्हूण हांव बद्द कांबळी मास्तरागेर गेलों. कांबळी मास्तराक विबे आवडटात म्हूण वतना चडशेच विबे येवन गेलों. मास्तरामुखार तोंडार जितलो हांसो हाडूक जाता तितलो हाडपाचो हांवें यत्न केलो. आनी मास्तराक बिड्यांचो निवेद्य दाखयलो.

'पापया, इतले कित्याक हाडले हे विबे?' खुशालभरीत जावन मास्तरान म्हळें.

'ना मास्तर, तुमका आवडटात न्हय म्हूण मुदम हाडल्यात.' हांवें नमळायेन सांगले.

मास्तर थंयचेर्थंय खोशयेन तांतलो अेक विबो सोलूक लागिल्लो पळयनाफुडे म्हाका धीर आयलो. हांवें मास्तराक म्हळें-

'मास्तर, अेक प्रस्न विचारपाचो आशिल्लो म्हूण आयिल्लो...'

म्होवलो तोंडांत उडयतना मास्तरान म्हज्या तोंडाकडेन खृजापान पळयले आनी म्हळ्यें : 'कसलो प्रस्तु ?'

'मास्तर, न्हंयवे मूळ आनी रुशिचे कूळ सोदत्यार किंते जाता ?'

आतां ह्या प्रस्तुत वायट किंते आशिल्ले सांगात पळोवया ! पुणून म्हाका कांयच त्तजले ना. म्हजो प्रस्तु आयकनाफुडे विव्यांनी प्रसन्न जाले मास्तराचे मुखामळ खिणात रागान तांबडे गुंज जाले आनी सगळ्यां पयली ताणे दावकुलांत किंते धरलो काय म्हळधार म्हजो कान. आवय देवा ! कसो ताणे पिळ्यां म्हण सांगूळ ? कळवद्यां हांव !

'तोंड फोडटलो धरून. बापायल्या खळधार खोवन्याची वळी निखळावऱ्यां सोडून ह्यो राटावळी करूक आयला दुकरा ? चल झूर हांगासल्लो दोंके मोडून घालतलां. झूर... झूर... '

मास्तर म्हजे फाटल्यान लागलो आनी जीव वाटावऱ्यां हांव धावन गेलो. बरो पयस पावतकर थारलो आनी खर्शेत फाटल्यान पळयले. मास्तर आपणाल्या घरा परततालो. खर्शेणी लागिल्यान म्हजे हड्डे वयरसकयल जाताले. उतरय स.रके फुट नाशिल्ले. म्हाका मास्तराची अशी तिढक मारली ! मास्तर जालो म्हण किंते जाले ? अजूनय हांव किंते शाळेत वचपी मुरगो समजलो ? म्हजो कान पिळटा ? तूं साग आशिल्लो, आपणाक जाप कळना म्हण. म्हगेले विबे खावन वेल्यान म्हाका हें पानवळ !

'विबे खावन कुरुन जाव आनी धाळ लागू तुका-' चुरचुरपी कान सांसपीत तिडकेसरशी हांवे मास्तराक साप दिलो. म्हजे ओंठ थरथरताले. आनिक्य उतरां ओंठार देवताली. पुणून धापेणी लालिल्यान उतरां सारकीं फुटलीं नात.

'ये पवा, वाटेच रबो-सो ! रागान कोणाक पळयता रे ?' धब्ब कन्न फाटीर धयको घालून कोणेतरी म्हाका हटकिलो. म्हाका कच्च जाले. वळून पळय जात्यार सोनू. सोनू आनी हांव अेका वेळचे. शाळेतले पाटांगडो. आमी दोगय ह्याच कांबळी मास्तराकडेन शिकताले. खरे सांगतलो

जात्यार ह्या' मास्तराकडच्यान सोनूनच म्हजेपरस चड मार वाल्लो. सोनूक गजाल सांगची अशें दिसले म्हण हांवे सगळे ताका सांगून उडयले.

'हैं, हैं, हैं ! सामकोच बाबू आणे मरे तूं पगा ! यापया, तुका खबर ना ? त्या आबोले वावराडेल्या शेवत्याची ह्या मास्तरान वाट लायली खंय ! ताका सरपळी दितां, साडी दितां कन्न इतले दीस आडायले. हें कांबळे फटे खंयची साडी आनी सरपळी दितले रे ताका ? फाटल्या आयताग दिसा व्हडले झूज पटले ती बावराडी आनी ह्या मास्तरा मजगतीं, नकळ तूं ? ताका दिसले तूं चवकशेक आयला म्हण. तुजेर राग काडलो ताणे. आतां बरे ११ जिरे थाप कानाक. हैं हैं हैं !' मोट्याभोट्यान हांसत सोनू चलूक लागलो. म्हाका लज जाली. खंयवे हाका सांगले अशें दिसून हांव पसतावलो. म्हाका मोनूचोय राग आयलो. म्हाका हांसता ? चुरचुरपी कान सांसपीत आनी दांत ओंठ खायत हांव बद्द घरा गेलो. आनी कुडींत वचून बाजजेर पडलो. गजाल विसरतलो म्हळधार जम नाशिल्ले. कारण परतोपरतो म्हजो हात दुखवल्या कानाकडेन वतालो. चारचवगांक ओकाठांय कन्न मास्तराची सटी वाजोवची अशें मनांत आयले. पुणून म्हळे, म्हज्या कानाची गजाल तांका सांगची पडटली. आनी सोनूवरी तेवय म्हाका हांसतले.

इतल्यान म्हजी नदर पाखाडेचेर गेली. थंय कापडयो आपणाले जाले विणटालो. कितल्या फावटी ताचे जाले तुटचे आनी कितल्या फावटी त्या येद्यागा जिवान निशेनासतना परते विषचे हें पळोव. म्हजी म्हाकाव लज जाली. कापडयावरी हांवें धीर धरलो. हांवे ह्या वावराक परथून नेटान लागपाची नित्येय केलो.

बोंडयेक फुटकोच नाल्ल कसो हा मास्तर कित्याक मेळचो अशें मुर्वेक म्हाका दिसले. पुणून रोखडेंव हांवे थारायले. हाचे मुखार कोणाचोच आदार घे नासतना आपणेच वावराक लागपाचे. पयलीं रुशिचे कूळ सोदचे अशें येवजिले, पुणून रुशी कोणाक म्हणचो, तो खंय मेळटलो अशे कांय प्रस्तु. दोळयांमुखार उवे रावले. दारांत भीक

मागूक येतात ते बावा ! तांकां रुशी म्हण-पाक म्हजें मन फाटीं सरूक लागले. रुशी म्हळधार माथ्याक व्हडली जठा आशिल्लो, लांब आनी पिकिलें खाड आशिल्लो, भगवे न्हेशिल्लो, गळ्यांत रुद्राक्षांची माळ, ओका हातांत कमङ्डळू आनी दुसन्या हातांत कुबडी, खाक्यांत झोळी आनी मुखेल गजाल म्हळधार वृत्तीन त्यागी आशिल्लो आसूक फाव. आयज काल भगवे कोणव न्हेसत. कित्याक, करता ती चाल जावन पडल्या. खाड (आनी भीस) तर हालीं सगळेच वाडयतात. आनो त्यागी म्हगशात तर खवदाक लेगीत आयज मेळूक कठीग जाला. जो मेळटा तो भोगी दिसून येता ! भोगय बी लोकांच्या नाड्यार भोगची रीत जाल्या ! खंय मेळत काय निजाचो रुशी !

खूब येवजिले उपरांत म्हाका उगडास जालो. गेंयचे शिमेर मुखेल रस्त्यार वयर घाटांत वडाचें व्हडले ओके पेड आसा. ताचेर ल्हानशी मारुतीची घुमटी आसा. आनी ओके थंड वृत्तिचो रुशी पेडार बसता. येतलेवतले ट्रक वा बशी चलोवपी थंय थांबून नाल्ल फोडटात, उजवाती पेट्यतात आनी पायां पडटात. रुशी तांतले ओके ओके वळे तांका दिता. होच खरो रुशी आसूक फाव. येवजिले उपरांत म्हाका दुबाब उरलोना. हांवे ताचेकडेन चवकशेक वचवे थारायले. ओके बरो म्हूर्त पळोवन ताचे सरीं गेलो. वतना व्हेल्लो नाल्ल थंय दवरून भेट घेतली. अनी नमस्कार केलो रुशीन नाल्ल फोडून ओके वळे म्हज्या हातार दवरले आनी आशीर्वाद दिलो— 'कार्य सकळ जाव.' जिवाक सू जाले तशे हांवे पेडार फतकल मारले. मनांत आयले, माग नासतना म्हाका आशीर्वाद मेळ्यां. म्हजे काम जातलेव. आनो अवकीत म्हजो गळो भरून आयलो. तें पळवनाफुडे रुशीक किंते दिसले कांग जाणा. ताणे हात वयर करून म्हळे— 'थंड राव, थंड राव, जय शियाराम. म्हजे. वोग वतकच हांवे रुशीक म्हळे, 'म्हजे कांय प्रस्तु आशिल्ले, विचारूं ?' रुशीन हयकार दितकच हांवे प्रस्तु विचारूंक मुरवात केली.

हांव :- तुमचो गांव खंय ?

रुशी :- अवकलकोट.

अब्बा ! हा रुशीक अेक कोट अक्कल आसा आं ! – असो किंते–सो म्हज्या मनांत विचार येवन गेलो.

हांव :- तुमचे नांव ?

रुशी :- भोलाराम.

म्हाका कच्च जाले. अेक कोट अक्कल आशिल्लो हो राम भोळो कसो ? मनांत-त्यान हांव मातसो चाळांत पडलो.

हांव :- तुमच्या नांवावेल्यान आनी उत्तरांवेल्यान तुमी उत्तर भारतांतले अशे दिसतात ! तुमचो गांव अक्कलकोट म्हण कसो सांगलो तर तुमी ?

रुशी मातसो थरतरवितर जालो.

रुशी :- ना, म्हजो आजो उत्तर-प्रदेशांतत्यान येवन अक्कलकोट राविल्लो.

हांव :- अशे ! तुमच्या बापायचे नांव ? कसले काम करी तो ?

रुशी :- म्हजो बापूय– म्हजो बापूय– ताचे अशे जाले, हांव ल्हान आसतनाच तो मलो.

हांव :- आरे रे ! आनी आवय ?

रुशी :- तीवय बी.

हांव :- च च च ! काकुळठ ! पाडचा लोकांचेर लेगीत असलो प्रसंग येवं नाका. म्हणटकीर तुमी मुळचे उत्तर प्रदेशांतले ! खंयच्या गांवचे ? तुमचे गोत्र, कूळ बी...?

रुशी : म्हाका...

कोणाक किंतेय दिसू. म्हजे प्रस्न मादे आशिल्ले. पुणून हरशीं थंड दिसपी हो रुशी म्हज्या प्रस्नांनी सामकोच केवरेबेवऱ्याक आयिल्लेवरी जालो. ताणे आंगार थापिल्लो सगळो गोबोर खिणांत उबून गेलो आनी भितरलो इंगठो भग जालो. अेक खेप उज्यान पेट घेतकीर किंते जाता हें कोणाक सांगचे लागता व्हय ? सुक्या बराबर ओलेय जळटा अशे जरिकूय आमी म्हळे तरिकूय आयच्या संवसारांत सुके थंयत उरता आनी ओळेने जळटा ! हांव ताच्या धगान वळणलेवरी जालो. वांचून कसो उरलों हें कुवाडे पणजेच्या आँशितलांत बाजजेर पडिल्लेकडेन हांवें जेन्ना दोळे उकते केले तेन्ना सुटले. म्हजे आंग–पांग फोडटाले. तकलेक येद्दी मोटी कोंक जाली. तिका टांके मारिल्ले आनी फाळी बांदिली. आवय

उशाकडेन बसून दुकां गळयतीली. आनी आक तिका धीर दिताले. हांवे दोळे उकते करतकच गळचांत आयिल्ले सगळचांचे जीव जाग्यार आयले. आँशितलांतली सेविका बेगवेगीन भायर गेली आनी वैजाक घेवन आयली. वैजान म्हाका तपासलो आनी कांय प्रस्न विचारले. उपरांत खुशालभरीत जावन ताणे म्हजे आवयक म्हळे– ‘नशिवाची तू. तुज्या पुताक आतां कसलोच थंय उरुंक ना.’ इतले सांगून ताणे सेविकेक किंते किंते कर्मायिले आनी आपूण भायर गेलो. बऱ्या वेळान वैज परतो आयलो. पुण्टासर हांव बराव साबुद्देर आयिल्लो. वैजावांगडा दांन पुलीस आनी आनीक अेकलो आयिल्ले पळोवन म्हजी आवय भियेली. हांवय मातसो कांचवेलों. पळोवंक गेल्यार सगळे अजापाचेच घटीत जालें. तो रुशी खरेलो नाशिल्लो ! मध्यप्रदेशांत अेके बँकेत आसतना ताणे कितलेशेच लाख हातासून तो पळून गेलो. आनी रुशिचे रूप घेवन त्या पेडार बशिल्लो. चार–पांच वर्सा ताचे बरें चिल्लिले. पुणून हांव थंय पावलों आनी घराचे वांशे परततात तशे तें पेढ आनी ती घुमटी आरती–परती जाली. खेरीत ते घुमटें आशिल्ल्या मारुतीनय फाट परतिली. भोलाराम हें अडेचे नांव जावं पुणून त्या ‘भोळ्या’ रामान केली भोळी सेवा त्या रामभक्त मारुतीक आयच्या संवसारांत पचांवपाक आयिल्ला हें मोर्टे अजाप ! म्हज्या प्रस्नांनी मारुतीक घडये हांव कोण तरी आयकर अधिकारी दिसलो जावंये जाल्यार त्या रुशीक मात हांव ताचे चवकशेक हुंगो आयलां अशे दिसले आनी ताचे खुबले. कुबडेन ताणे म्हाका येतेष्ट बडयलो. म्हज्या नशिवान थंय कांय बशी पावल्यो. तशेच म्हज्या बाप्याले अेक गिरायक -कोलाहापूरचो नाल्लांचो वेपारी हिरेमठ-आपणाली गाडी घेवन पावलो. लोकांनी त्या रुशीक मेटार व्हरून पुलिसे सुवादीन केलो आनी हिरेमठ म्हाका वळखल्यान म्हजी पोटली पणजेच्या आँशितलांत पावोवन ताणे म्हज्या बाप्याक कळीत केले. म्हाका लागून बँकेचो चोर मेळ्ठो म्हूण वैजाबराबर आयिल्लो ताणे म्हजे उपकार मानले आनी म्हाका जितलो बेगीन बरो करपाक जाता तितलो करपाची

वैजालागी ताणे मागणी केली. हांव बरो जातकर बरीच व्हाड्डीक करपाचे वाप्याच्या मनांत आशिल्ले. पुणून मगळचा नेमाळचांनी ही गजाल उजवाडावन म्हजी तोखणाय केल्यान वाप्याचो राग भितरलेभितर जिरलो

म्हज्या भितर हांव ‘कोंबो’ कसो जालो. तकलेक पडिल्ले टांके काडिल्ले आना कोंवे वयली खवळी बावन झडिल्ली. माव मात यादस्तीक कशी जावन उरली. तरी बरें, केसानी उपकार केले. फुडांयांना केल्या अडेच्या शिलान्यासासारके पुण्यायेचेर भोवतणची जिलां जशीं पांगहृण घालतात तेच रितीन माथ्याच्या केसानी मावेचेर घालें. ताका लागून लजेचो प्रस्न सुटिल्लो. नेमाळचांनी म्हजी तोखणाय केल्यान म्हणात वा आनी कित्याक्य लागून म्हणात म्हाका निशेवंक कारण नाशिल्ले. उरफाटच्यान सात–आठ दीस आँशितलांत बाजजेर पडिल्लेकडेन म्हजे यवजणेक अेक वेगळीच धार आयिल्ली. आनीक हांवे मनांत काय निर्णय बी घेतिल्ले.

तूर्ताक न्हंयचे मूळ सोदचे अशे हांवे थारायले. न्हंय म्हळे उपरांत खंयचे न्हंयचे मूळ ? – असो प्रस्न म्हाका उप्रासलो. गोंयच्यो मुखेल न्हंयो मांडवी आनी जुवारी. मांडवी न्हंयची म्हाका खुब ओड. पुणून हालीं तिचे धडेरच फतकल मारून बशिल्ल्या फुडांयांनी आपणालीं मवकटीं वस्त्रां आच्यापयन्यान तातूत धुल्यान ती इतली खदोळ जाल्या आनी तिच्या उदकाक इतलो वास मारता ! वीट तर येताच, खेरीत पांय घाल्यार त्या उदकान कुसत म्हूण वेठीच मिरात दिसता ! शंबर वर्सा तिगपाचो पूल धा वर्साभितर त्या उदकान करंजेलो म्हळचार पळ्यात ! पक्षाक फुट्टाट तशे हे मांडवी न्हंयेकय बी कितलेशेच आरफागूर फुटल्यात. पक्षांतले कांय घेडे आयज आगांक फाल्यां तुगोक कन्न ‘सोयरीक’ जमयतात त्या वशान जावंये ह्या आरफागूरानीय बी ‘सोयरिको’ जमयल्यात. ताका लागून कोण खंयच्यान आयला, खंय वता, खंय पावला कळव ना जालां. बारीक तेळळचार जग अेकल्याचे तोंड

मात कुळारचे वटेन दिसून येता आनी अजाप दिसता ! म्हळे, चड येवजणी नाका. आमची जुवारी न्हंयच वरी. बाबडी सदांच नीट व्हांवता. तिच्याच मुळाचो सोद घेवंचो अशें आरायले. गोंयचे आशिले नाशिले सगळे नकशे पुंजावन नियाळ्ये. नेतुलेच्यान कुड्डे- सांवड्डे- उच्च नीट ही न्हंय दर्याक मेळठा. मरीच पिला- रिवण- जांबावले- कुसमण करीत करीत येवन आनीक अक न्हंय सांवड्ड्या हे मुखेल न्हंयेक मेळठा हेंहावें पारखिले. बद्द नेतुले गेल्यार हे न्हंयचे मूळ मेळठले अशें दिसले आनी अक दीस हांव नेतुले वचूक भायर सरलो. बशीतल्यान देवलों तसोच मुखेल रस्त्यान हांव फुडे चलत रावलों. न्हंय आनी रस्तो पारव्यांची जोडी कशी वांगडान व्हांवता तें पळोवन म्हाका खूब खोस भोगली. बरो फुडे पावतकर न्हंय मुखेल रस्त्याक पयशिल्लेवरी दिसली. करतां करतां रस्तो आनी न्हंय हांचे मदले अंतर चडच जाले. रानवटी गांव आशिल्यान भोवतणी झाडां आनी जिलां खूब वाडिली. ताका लागून न्हंयचे धडेवेल्यान माग घेत वचूक म्हाका जमना जाले. रानां बोडकावपी हांगा कित्याक पावले नात काय ? काय बरो वाठार मेकळो जावन म्हजो वावर सोपो जातलो आशिल्लो- अशें म्हाका दिसले. आनिकय फुडे पावतकीर न्हंयची मुलूस लागना जाली. कोणाक्र विचारतली म्हळधार रस्त्यार कोणच दिसना जालो. घराय चडशी दिसली नात. मातसो फुडे पावतकर सावळेत अेका तळधार नार-पांच जाण कोनाले करून विडयो फुसकायत गजाली करतात ते दिश्टी पडले. तांका विचारचे अशें मनांत आयले. पुणून तेच गजाली करपाच थावले आनी म्हाका दुबावानच पळोवंक लागले. इतल्यान मुखावेल्यान अेकटो जाणटो सत्री फुलोवन उजव्या हातौतले रोत जमनीक तेकयत तेकयत येता तो दिसलो. म्हळे, ताकाच विचारिले बरे. लागी पावतकर हांवें ताका विचारले-

‘बाप्पा, हांगा न्हंय खंयशी आसा?’

म्हज्या प्रस्नान तो अजापलो आनी

म्हाका पळयते रावलो. हातांतले रोत सत्री धरिल्या दाघ्या हातार दवरले आनी ज्युदयेच्या बोल्सांत हात घालून पुडिची डवी काढून ताच्या धांपण्यार टकटक बोट मारीत म्हाका तेळीत प्रस्न केलो-

‘कोणालो रे तू ?’

कांय लोभांचे म्हाका विचित्र दिसता. सारमी जाप म्हूग केन्नाव दिवचे नात. वळखिच्या मनशाक लेणीत किंतेय विचारात, तुमच्या प्रस्नाची जाप सारकी सांगपा वांटचाचे नस्ते प्रस्न तो उरफाटचान तुमकांच विचारतलो ! तिठ्यार सावन परततल्याक तुमी विचारात-

‘आयज तिठ्यार नुस्ते वरें आसा ?’
‘हय’ वा ‘ना’ म्हणां पांटचाचे तो तुमकां विचारतलो ‘आयज किंते रे जांवय आयला ?’
आतां सांगात- जांवय आयल्यारच आमी नुस्ते हाडटात ? आनी हेर दिसांनी किंते वरांन तेफळा कडयेन जेवतात ? पुणून ना. बडीचेव उलोवप ! ‘न्हंय खंय आसा’- ह्या प्रस्नाक ‘कोणालो रे तू’ ही जाप ? चिल्लिल्यान पयलीच हांव खर्शेली आनी धाषेणी लागिली. म्हज्या मोलादीक वावराक हांव इतले कश्ट घेतां ताका कांय व मोल ना ?

‘हांव आईलो’ हांवें राग गिरीं सांगून उडपले.

‘आनी बाप्पालो न्ही ? बापू ना रे तुका ?’ त्या हातांच्यान म्हजेर धेंकणो घालो.

‘हांव दोगांपलो’ हांवें वेगवेगीन सांगले.
(बाप्पा आसा तर ! मनांतल्यान हांव थुमेकाल म्हळे)

‘बरो पारपोळ जाला मरे ! जापो सांगता ? नांव किंते रे तुज्या ब्राप॒यचे ?’

इतले म्हणटासर पेल्यान कोनाले करून बशिले चवग-पांचय जाण म्हळांत आयले.

‘दादी, किंते जाले ?’ तांतल्या अेकल्यान म्हाका पारखीत म्हातांच्याक विचारले.

‘न्हंय खंय आसा ?- अशें विचारल्यार किंते जाले ?’ हांव.

‘न्हंय कित्याक ? जीव दिवंरु आयला हांगा ? आईलो खंय ! तोंड फोडटली

धरून पोराचे ‘अशें म्हणीत हातांतले रोत तरसाद कशी म्हजेर मारूक ताणे उखलले.

डांबरी रस्त्याक लागून शारां तापतात म्हणटात ! मातये रस्तो आशिल्या ह्या खेड्यांवांत तापसाण कसली ? ह्या जाणटेल्याक्य बरोच तवंक आसा तें पळोवन हांव अजापलों.

‘बाप्पा बेठोच कित्याक तापता म्हजेर ?’ हावें नमठायेन विचारले.

‘तापता कित्याक काय म्हणटा तोंड घेवन वेल्यान ?’ म्हातारो ताणशेलो.

‘किंते घडलारे तुमेले ?’ जमिल्या लोकां मदल्या अेकल्यान फुडे सरून न्हळे.

‘हांव न्हंयचे मूळ सोदूक आयलां हांगा.’ हें आयकून सगळे मोटच्या मोटचान हांसूक लागले

‘मूळ काय पाळ रे ?’ दुसरो.

‘हो आवटो काय किंते रे ? न्हंयचे मूळ सोदता खंय !’

तिसऱ्यान हांसत हांसत म्हळे आनी म्हजेकडे नदर मारीत विचारले- तकलेन सारको आसा मरे तू ?’

‘तकली काय बोंडो रे तो ? बोंडोच दिगाता... !’ चवथो.

‘बोंडा न्हंय-गुडगुडे आनतले !’ पाववा.

‘धांवडांवन धालता रे ताका. तुमीप्र बेठेच वांद काडटात शे ! म्हातांच्यान फर्मायिले.

‘न्हंय खंय आसा तें सांगना जाल्यार सांगनाकात... पुणून बेठेच...’

‘ये, चल पळोवया हांगचो... पिणी-मालाय खंयची, चल...’ अेकल्यान म्हाका धुकल्पाक मुरवान कली. हेरय पिडाचे कावळे कशी म्हाका चांची मारूक लागले.

‘हांवे किंते केला तुमेच ?’

‘तू वता काय ना हांगसल्लो ?’ अशें सांगतल्याक हांव पळयतां म्हणटासर फाटल्यान आशिल्यान म्हजेर खुटलो घालो. तेवटेन वळून हांव पळयतां म्हणटासर दुसऱ्यान कानार विरपूट मारले. तिसऱ्यान परतो खुटलो घालो. चवथ्यान धुकल्लो. हेलटाफटींत म्हज्या जिवाचो ताणी सामको (२८ पानाचेर)

इतिहासाची पाणीं

कोंकणी परिशद

पांचवी बसका १९५२

(सर कावसजी जहांगीर हॉल, मुंबय)

दोतोर मारियान सालदात्य, अध्यक्ष, हांगेले अलोवप.

मोगाळ भावांनो आनी भयणिनो,

लोकीकवंत कोंकणी परिशदेचे आयचे पांचवे बसकेच्या अध्यक्षपणाखातीर वेंचून म्हाका हे पदवेक चडयलो देखून हांव आदीं कोंकणी भाशामंडळाचे आनी तुमचे उपकार मानून तिका अजरंवर करची आनी तुमकां येस मेळचें अशें मागतां. कोंकणी ही म्हजी आवय-भास अितलेच खातीर हांवें ही वेंचूनक मान्य केली अशें न्हय, तर ती भास हांव मोगान आनी रुचीन शिकलां आनी ती गोंयां तशीच पुरुगाला हांवें शिकल्या. पणून फाटलीं अकवीस वसा हांव येवरोपांत राविल्या काऱ्णान, म्हजे फाटल्यान हांगाच्या कोंकणिच्या भक्तांनी आनी कोंकणी भाशामंडळान चलयल्या वावराची आनी तांका मेळिल्या फळाची म्हाका सारकी बरी खबर ना. देखून, ही भाशेची चाकरी म्हजेकडल्यान बरे तरेन तडीक पावची हे खातीर, हांगा जमिले तुमी मगळे अणभवी लोक म्हाका धीर आनी पालव दितले असो विस्वास हांव धरतां.

भावांनो आनी भयणिनो—क्रृग्वेदांत अेक मंत्र आसा

इळा सरस्वतीमहीतिक्रो देवीर्मयो भुवः

बहिः सी इत्व त्विधः ॥

म्हळगार 'मायभास, मायदेस आनी संस्कृताय ह्यो तीन मंगळकारी देवता खळनामतना आमगेल्या अंतस्कर्णात थीर रावंक जायति' असी पंडितांली म्हणणी आसा. क्रृग्वेदाचे हे सांगणेभाशेन, जिनसांगांचे आमी कोंकणी लोक, आमचे आवयभाशेक वयर चडोवन तिका फावो तो जागो मेळोवन दिवचे खातीर उपाय सोदून काढूक आज हांगा जमल्यात. पणून ह्या कामाक हात घालूक फुडे सरतल्यांचे मुखार कांव मोटेले प्रस्तु उवे रावतात. त्या प्रस्तांची जाप सारकी बरी मेळळेगर ह्या कामाक हात घालतल्याक धीर येना आनी ताचो मार्ग नितळ जायना. ते प्रस्तु हे :

जाग : मार्च १९५१

- १) कोंकणी ही खरेपणाशीं अेक वेगळी भास को ती मराठीचीं गांवगरी तरा ?
- २) ती वेगळी भास आसल्यास्य शिकोवन आनी वाडोवन कित्याक उपकारता ?
- ३) ती शिकोवंक लिपी आनी रीत खंयची उपकारावंची ?

ह्या प्रस्तांसंबंदान, फाटल्या ३५ वर्सांत, गोंयच्या वर्तमानपत्रांनी आनी 'कांग्रेस प्रोव्हीन्सीयाला' के धाडिल्या निबंदांनी हांवे थोडे भोव वरेवला. तासून जे किंते सांगला तेंव हांग, तुमचे मुखार, थोडे भितर मांडां :

पयलेच सुवातेर, कोंकणी अेक मराठीची गावगरी तरा अशें जे तिचे विरोधी सांगतात तें मातूय धड न्हय. ती मराठीची गावगरी तरा न्हय. अितलेच न्हय तर ती तिचो पोटभासूय न्हय. ह्या दोनूय भासो महाराष्ट्रीयासून जलमल्यात आनी मागीर आपणाले वडीन आनी तांकीन वेगळ्यावेगळ्या प्रांतांनी वेगळेवेगळे तरेन वाडल्यात. त्या दोनूय भासांनी आवय अेक देखून त्या अेकामेकांच्या भयणी अशें म्हणेचे पडटा. आना देखून त्या भासांच्या व्याकरणात आनी तांगेल्या उतरावळीनी सारकेग जायते दिसता. पणून अितकेखातीर त्यो अेक जायनात. त्या दोनूय भासांच्या उतरांची धडण (Morfologia) वारकायेन पठेल्यार, तांचे भितरले वेगळेपण घसघशीत नदरेत भरता आनी ही धडण म्हळगार भाशेची बुन्याद अस्ती निखळावं नज जाल्लो आधार आसा. हें हांगा विस्तारान दाखोवं नज जात्यास्य ते धडणेच्या दोनचार पती हांव हांगा दितां.

पयल्याच फाराक, आमचे भाशें पुरुशलिंगी नांवां 'ओ' न सोंगतात. देखीक घोडो. (संस्कृत घोटको, प्राकृत घोटओ-घोडओ, कोंणी घोडो) पणून मराठी धडणें ताचें 'घोडा' जाता. म्हळगार कोंकणी 'ओ' अंतान सोंपिल्ले उतर मराठींत 'आन' सोंपता. कोंकणीत चवथे विभक्तीं 'क' कूस येता. देखीक 'घोडऱ्याक' सर्वनामांत हे कूस दोर्घ-लांब जाता. देखीक म्हाका, तुका. मराठींत ह्या 'क' बदला 'स' कूस लागता. देखीक घोडऱ्यास. ह्या दोनूय कुसाचीं मुळां अेकामेकांपासून वेगळी आमात.

कोंकणीत आनी मराठीत पात्या पुरुशाचीं सर्वनामां वेगळोवेगळी आसात. कोंकणीत 'हांव' मराठी 'मी' तजेच तिसंव्या पुरुशाच्या सर्वनामांचें सामान्य स्पूय वेगळे जाता. कोंकणी 'ता-ताका' मराठी 'त्या-त्याका' त्या दोनूय भासांच्या कियापदाच्या ताळांत आशिलें हें वेगळेग धड नदरेत भरता. मराठींत वर्तमानकाळांत कियापदांचीं रुपां लिंगाभाशेन वदलतात. देखीक तो करतो. ती करिते. तें करिते. पणून कोंकणीत ती बदलतात. देखीक तो-ती-तें करिता. मराठींत नाकारांत 'करीत नाही' जाल्यार कोंकणीत 'करिना.' मराठींत रितमूत काळांत 'करीत होता-ती-तें' जाल्यार कोंकणीत 'करतालो-लो-ले.' मराठींत भविश्यकाळांत 'करणार अहे' जाता जाल्यार कोंकणीत 'करतालो-ली-ले' जाता. असल्यो देखी आनिकूय जायत्यो आसात.

हे भाशेन कोंकणी आनी मराठी ह्या दोन भासांतले हें

दीस

दीस मंद पावलांनी

निकतोच उदेला...

हळडुवीच, वोताचीं गुबगुबीत कंवळी पिलां,

जमनीर सुकून लोळत पडिल्या

झाडांच्या खोलयांचेर

आयसपयस किलबिलूक लागल्या

त्या पिलांक मनांत, आंगाखांदार केळयतना

म्हजी तनरी केन्ना लागता, कळच ना.

अळंग पावली मारीत

दीस इल्लो इल्लो करून माथ्यार चडत आसा;

अनी म्हजी तनरी अदीक गाड जायत आसा....

हांव वोताच्या घसघशीत पिलांक

मळबाचे माणे लायत,

म्हज्या काळजाच्या घोटेंरांत पोसूक लागलां,

तांचीं सपना.

म्हजीं म्हण मिरयतना, खोलयांतलो वारो,

आशीकुशिच्या दोंगराच्या

तन्न्या दिखाळ पानांचो मिरमिरीत वास

म्हज्या रुवांनी किलोवंक लागला.... आनी

इल्ली इल्ली दीस भराच्या पावलाभारान

पिकणेवन थकिल्लो म्हजी तनरी

दोंगरांच्या माथ्यार सांडटना,

हांव तटास नदरेन

त्या वोताच्या पिलांक हांगा-थंय सोदूक लागलां.,.

जीव लवंक लागलां :

दोळचांत काजळ घालून

चोरपावलांनी आयिल्ली आमोरी,

मोव लुसलुशीत भांगराचो लेव काडिल्या,

दिश्ट लागपासारकिल्या

वाताच्या पिलांक घेवन

आतांमेरेन खूबच पयस् पावल्या.....

- परेश नरेंद्र कामत

घेतल्यो, पणून कोंकणी साठ केन्नाच कोणे मागूक ना. उफाडृंगे ते दिशेन सरकारान हातपांय हालयल्यार त्या कामाक आमीव आडमेळे हाडटात.

हे भाशेची धड अभ्यास करतलो जाल्यार आजमेरेन उजवाडा आयलींच पुस्तकां पुरो जावचीं नात. त्या कामाक आदले बरपा-वळिची चड गरज आसा. ती सगळी बरपावळ गोंधच्या मिसियोनारांनी बरोवन दवरल्या. हे व मिसियोनार ती भास आदीं शिकले आनी ताणीं लातीं व्याकरणाभाशेन कोंकणिवें व्याकरण घडलें, उतरावळी रचल्यो आनी ते भाशेत जायतीं पुस्तकां बरयलीं आनी छापून काढलीं. हिंदुस्तानांत सगळ्यां आदीं छापिल्लों हींच पुस्तकां आसात. कोंकणी भाशेचे पैलेवयले व्याकरण घडपाचो मान तोमास इस्तेव्हंव हाका दितात. पणून तो अेका गोंधच्याव पुताच्या वांट्याक वेता हे तुमकां कळोवंक म्हाका मोठी खोस जाता. हो गोंधकार जेजुइतांचे सिमिनारींत धर्मशिक्षण घेतालो आनी तांतूतल्या मिसियोनारींक कोंकणी भास शिकयतालो. ती तांकां बरे तरेन शिकूक येवची हे खातीर ताणे कोंकणिवें अेक व्याकरण घडलें. ही खबर त्या पत्रांत आयल्या त्या पत्रांत तावें नांव येवंक ना. जाल्यारूप ताचेवरसून कोंकणिचो पयलो व्याकरणकार गोंधकार आसा म्हणपाचे उक्ते जाता. आमच्या घळयेणान आनी धंग नासपान पूर्विले जायते साइत्य काळाच्या पोटांत गेले हें खरे. पणून गोंगांत, वातिकानांत, पुर्नुगालाक पारिसाक आनी लंडनांतल्या पुस्तक-घ्रानींकांय पुस्तकांच्यो पटयो मेळटात. त्यो चड नासल्यो जाल्यारूप फिलोलोजी, लेक्सिकोलोजी, इंदियोम (भाशाशास्त्र, उतरावळी, भाशेच्यो मोडी) आनी धर्म हे नदरेन तांकां चड म्हत्व आसा, आनी आतां आमच्या लोकांक आमवे भाशेची चड ओड लागिल्या कारणान त्यो छापून उजावाड हाडपाची चड गरज आसा. ही बरपावळ पळेशीतगा रामायण आनी इहाभारत ह्या ग्रंथांच्या चडशा वांट्यांवें कोंकणींत माशांतर केलेले म्हाका मेळळें. तें भाशांतर १६ व्या शेंकडचांत जेजुइतांचे मागणेन गोंधकार विद्वानांनी केलेले. आमच्या लोकांक आमवे भाशेची उतरावळ आनी व्याकरण संजुचे खातीर हांवें म्हाका मेळिल्या पुस्तकांतले उतारे घेवन अेक सांठो तगार केला. हिंदी भासांचे शिकावण वाडोवंचे खातीर वावुतल्या भुवयच्या विद्यारीठान कांय कोंकणी पुस्तकां देवनगरी लिपींत उजवाडाववें काम आंगार घेतलां आनी ते खातीर पोरण्या पुस्तकांच्यो मिक्रोफिल्मी काडून हाडून त्यो देवनगरींत हाडपाचे काम अेका गोंधच्याव विद्वानाकडेन सोंगेला हें सांगूक म्हाका चड खोस जाता.

भ.वानो आनी भयणिनो, म्हाका तुमकां आनिकूर बँडेत्रों सांगवें आसले. पणून तुमचो चड वेळ घेनासतना तुमवें उपकार मानून हांव म्हजें उलोवय सोंगेतां ही लोकीकवंत सभा, तिवे मुवार आशिल्लो कोंकणी भाशेचो फुडार फुलोवंवेलो हेंत बरे तरेन, ध्यानमन लावन, तडीक पावतयली आनी आमवे भाशेक नवें जिवीत दिवन तिचो फुडार उजळ करपाचो उपाय दाखयतली असो. विश्वास हांव धरतां.

साहित्य-नियाक

‘चंवरिल्ल्या दोंगरा.’ उपरांतची
सपनफुलां

एक काळार, कोंकणींत आविल्ल्या रुपाभेसाची कथा बरोवध्यांचो आंकडो मेजूक, एक हाताची बोटां लेगीत चड जातालीं अशें म्हळचार अतिताय जावंची ना. पूण फाटव्या कांय वर्सी थावन ही परिस्थिती ल्हव ल्हव जायना तरी एके निश्चित दिकेन बदलत गेली झेंय तितलेच खरें. विशेष करून गोंयचे सुटके उपरांतच्या काळांत साहित्यीक मळार जी नवी पिळगी फुडे आयलो, तिणे कोंकणी कथा गिरेस्त करपाचें दायज आपणाल्या भुजांर उखलून धरले. बाय मीना काकोडकार हो हेव गोंयचे सुटकेउपरांतचे पिळगेच्यो एक कथालेखिका. सुर्वेच्या काळांत ताणी बरयिल्ल्या तांच्या कथांचो पयलो वयलो कथांझेलो १९७६ वर्सा उजवाडा आयलो. ताचें नांव ‘दोंगर चंवल्ला’. एके कथालेखिकेचो तो पयलोच कथांझेलो आसून लेगीत साहित्यीक गुणांचे नदरेन ताची जायती तुस्त तोखणान जाली. एक शैलीदार, कलात्म साहित्यगुणाचे देणे लाभिली कथाकार म्हणून मीनाबायन कोंकणी कथेच्या मळार आपणाली अशी सुवात निर्माण केली. म्हळचार जाता. अशा ह्या मीनाबायचो दुसरो कथां झेलो, ‘सपनफुलां’ ह्या नांवान कांय म्हयन्यांआदीच उजवाडा आयला. पयलो कथां झेलो आयले उपरांत, हो दुसलो झेलो येता म्हळचार मदी चवदा वर्साचो काळ गेला.

‘सपनफुलां’ त मीनाबायच्यो वटू मेढून सोळा कथा आस्पावतात. हांतली एक, झेल्याच्या आरंभाक दिल्ली कथा ‘सुकण्या पिलारे...’ ही ‘दोंगर चंवल्ला’ ह्या झेल्यांत आयिल्लीच कथा निमण्या क्रमांकाची कथा. पयल्या झेल्यांत आयिल्लीच कथा दुसऱ्या झेल्याच्या आरंभाक दिवसा फाटल्यान नक्ती असो किंते हेत आसा तो कळना जालो तरी तो लेखिनेच्या कथा प्रवासाचे सातत्य सुचोबधी दोन झेल्यांमदली जोडी गांठ कसो एक प्रतिकात्मक प्रयत्नय आसुये. घडये, आपणाल्या कथालेखनाचो एक उत्कट अणभव, एक प्रतिनिधीक नमुनो म्हणूनय मीनाबायन ही कथा, नव्यान आपणाल्या दुसऱ्या झेल्यांतल्यान वावर्प्यांमुखार दवरल्या जायत. हे कथेविशी सांगतना मीनाबायन, झेल्याचे सुर्वेक बरयिल्ल्या ‘हांव आनी म्हळ्यो कथा’ ह्या आत्मनिवेदनांत म्हळां ते प्रमाण ताणीं जायत्यो कथा बरयल्यो तरी तांच्या दोळचात दुकां हाडल्यांत तीं फकत हे कथेतल्या रघवल्यान. आपणालीच कलाकृती जेन्ना इतले जिवेपणान खास! ती रचतल्याच्याव काळजाक हात घालता तेन्ना, बरोवपी एक वेगळी तटस्य

व्यक्ती उरना. ती ते निमितीप्रक्रियेतलीच एक जाता. सांगपाचे म्हळचार, मीनाबायच्या कथांनी, जाका लागून दोळचांत दुकां उवीं राबंची असो रघलो हो एकलोच ना. अशी कितलिशीच वेगळचा-वेगळचा सबावगुणाची आनी वृत्ती प्रवृत्तीचीं मनशां तांच्या कथांनी येवन वेतात. हाका लागून मीनाबायच्यो कथा जश्यो ल्हवसार विनोदाची देग लावन येतात तेव प्रमाण करूणायेचीय सया, चुरचुन्यांचोय अकळ-नकळ वोग घेवनय येतात. घडये, ही करूणायेची गडद-ल्हवसार सयाच मीनाबायच्या कथांक चड प्रमाणांत वेरावन रावता ‘मानवता अशेंय हांव म्हणीन.

‘सपनफुलां’ तल्या कथांनी तर हो अणभव अदिकव प्रमाणांत जाणवता.

ह्या झेल्यांतल्यो ‘आडांगी’ आनी ‘भिकू पसरकाराली डायरी’ ह्यो थोड्योश्यो मिस्कील, विनोदाचे पालंब धून आकाराक आयिल्ल्यो कथा भायरायल्यार हेर सगळचो कथा, एका गंभीर, मनीसिजिनेच्या आनी मनीस मनाच्या घडण्या घडणुकांच्या पांवड्यार येवन थिरावल्यो दिसतात. ‘अशीं सपनां... अशीं जीण!’ हे कथेतलो रामुळो किंते, पप्पा तूं हांसता ‘कथेतली सुमा किंते, आवयच्या पुनविवाह करपाच्या निर्णयात तिच्या मनांत निर्माण जाल्लो संघर्ष किंते वा ‘ब्लॉसम फॉल्स...’ हे कथेतल्या आवय बापायपासून संबंद तोडून पयस जाल्या पुताच्या-प्रभाकराच्या मर्गा वो प्रसंग किंते? सगळचाकन एक करूणायेची सया आसा- केन्ना तीत्र आनी उत्कट जाल्यार केन्ना ल्हवसार, सोसूं येत अशी करूणायेची सया.

‘जनेलाचे हेवटेन तेवटेन...’ हे कथेतली अपंगळ, घरांतले कुडींकच आपले जग मानून राविल्ली चली तिवे आटेविटे, तिच्यो खंती; ‘पारजतां... पारजता’ हे कथेतलो ब्लड कॅन्सर जावन मर्णाची वाट पळोवारी शशी आनी ताचे भोंवतगवे लोक ह्याय मीनाबायच्या कथेतल्यो, काळजांतल्या चुक्यांक, काकळुतेक हात घालपीच व्यक्तीरेखा. ह्यो व्यक्तीरेखा चित्रायतना, त्यो जिव्यो दिसच्यो, खूब काळ मनांत घर करून रावच्यो अशेव तरेन ताचे चित्रण जालां अशें दिसता. ‘मुक्त आयज बंद जीण’ हे कथेतली काकीवाय, तिची मनस्थिती आनी ‘नवो जल्म’ हे कथेतली, सदांच भिजूड-पणान जियेवन पोटांतल्या भुरयाच्या गर्भगताचो प्रस्त येत-कीव मात खंयानीच नवो जल्म जाल्लेवारी बदलून वचपी आनी आपणाल्या खाशा अशा व्यक्तिमत्वाची जाण करून दिवपी निरुगा,

ह्या मनशां मदींय एके तरेच्यो संघर्षाकिडेन कुडो करपाची एक समरूपी वृत्ती दिसता.

'चंदनाचो रुख' हे कथेंत एक परस अदीक व्यक्ती येतात. पूण जयू तांच्यांत चड थळकपण्यान जागो आडायता. चंदनाचो रुख आनी ताच्या परमळाचें जें प्रतीक हे कथेचो गाभो कशें राबयांत तें अशे तरेच्या प्रतीकात्मकतेवो— सिवोलिजम चो कथासुत्रांनी उपेग करपाच्या भीनाबायच्या कसबाची एक बन्यांतली वरी देख मृणुक ^{१०५} जाय. कारण हो सिवोलिजम भीनाबायच्या बन्यावशा कगांचे आंतरीक सूत्रच जावन आसा.

भीनाबायच्या कथांचो एक विशेष म्हळचार तांच्या कथांनी— चडशा कथांनी जितलें तांतल्या मनशाक म्हत्त्व मेळटा, तितलेंच तांचे भोवतणी उवे जावपी प्रसंग वा घडणुकांक्य मेळटा. व्यक्ती आनी प्रसंग वा घडणुको एकाच वांगडा हातांत हात घालून चलतात. हाका लागून खंयचे येणे वाजूक अदीक म्हत्त्व दिलें आनी कथेचो तोल इवाडलो अशें जायना. वातावरण निर्मिती वा व्यक्तिरेखाटण जावंक जाय तशेंच जावंक पावता.

'सपनफुलां' तल्या कथांनी आनीक एक दिसून येता तें म्हळचार कांय कथा निमाणेकडेन, अचकीत एक वेगळें व मोळण मात घेतात. 'तू चल्ली तिलम्मा?' ही कथा हो अणभव तर चड खरायेन हाडून दिता. तिलम्माच्या सोबीत बन्या संवसारांत, तिचो घोव सुवण्णा हाचेर चोरयेचो आळ येता तेन्ना एक मानिस्क संघर्षाचो प्रस्तु निर्माण जाता. पूण तो प्रस्तु सुवण्णा पुरतोव घुंवत उरता. सरळ मनाच्या तिलम्माक मात ताची निखालस जाण नासता. अशा वेळार निमाणेकडेन सुवण्णा गोळ घेवन मरता तेन्ना'; कथेचो शेवट तिलम्माक वशिल्या आकांताळ्या धसक्यावरीच, वाचप्याक्य एक अनपेक्षीत धसको दिवन वेता.

सरळ, सादे, प्रवाही भाषेंतल्यान कथाशिल्पाक आकार दिवपाची कला भीनाबायक वरी सादल्या. सरळ, सादी आसली तरी केन्ना केन्ना ही भास वरीच काव्यमय बी जाता. कथा वाचतां वाचतां, मदीं मदीं गद्यकाव्याचो शिवोर जावंक लागता. तिलम्माची काकुळत-करिसारकी कथा तर एक काव्यमय रूप घेवनच आकार घेत वेता. 'सगळे घर रातदीस तिलम्मा—तिलम्मा म्हणत रावतले' अशी सपनाळी भास जेन्ना आपणाले खोपीक लेखून तिलम्मा उल्यता तेन्ना, तातूतले काव्य काळजाक आफडून वेता. 'ब्लॉसम फॉल्स' ही कथा तर मनाची कठोरताय आनी कारुण्य हांच्यातलो विरोधाभास उबो करपी एक छंदमुक्त कविताच कशी दोळचांमुखार उबी रावता. हे कथेचो शेवट करपी सक्यल्यो ह्योवळी होव अणभव हाडून दितात.

'तो पळ्यत रावता... पिशाभेन...
आनी पळ्यतां, पळ्यतां बांद फुटा
हुंवारांत तो घुसमटा
आनी पोशांतलीं मोंगरीं ओलीं चिप्प जायत
वेतात...'

ह्या कथांज्ञेल्यांतली निमणी 'रे किन्नरा...' ही कथा, किन्नराचो—ह्या नांवाच्या सुकण्याचो सोद घेतां घेतां, आपणां

भोवतणच्या सैमांतल्या काव्य रंगाचोय थाव घेवंक लायता. अर्थात हें सैमांतलें काव्य लेखिकेन आपणाले जिंतव पत्रपिले आणा. तें अडेचें न्हय. भीनाबायनच तेविशीं बरयला. ताणी आपणाल्या आत्मनिवेदनांतव तशें म्हळां :

'म्हजे साहित्य निर्मिंत म्हज्या सोबीत गांवाचो म्हाका खूब आदार मेळळा. पाळोलेंचो मनभुलोवणो सैम हांवें म्हज्या कथांनी जाय तसो वापरला—त्या सैमांचे परमळीत रीण म्हजेर आसा.'

भीनाबायन जें सैमाचे रीण म्हळां तें खरेव. सैम तांच्या कथांनी कथांसुत्राचोव एक संसलो भाग जावन येता तो बेश्टोव न्हय.

भीनाबायन कथा सांगपाची (वा बरोवपाची मृणुया) आपणाली अशी एक तरा केळयल्या. 'दोंगर चंबल्ला' ते 'सपन फुलां' मेरेन तें सातत्य ताणी राखून दवरिले दिसता. तरी पूण एक दिसता. भीनाबायन आपणाल्या कथाविश्वाची जी आयट स्वीकारल्या वा आपणायल्या ती जाणीवपूर्वक भेदून ववपाचो नव्या प्रयोगाक वेग मारपाचो मात वृडलो सो प्रयत्न करूंक ना. कथालेखनाचो विकासक्रम आनी गती हे नदरेन होय प्रयत्न जावंक जाय आसलो अशें दिसता. भीनाबायच्या हे कुडल्या कथा प्रवासांत घडये हाची पत अणभवूक मेळत. कारण तसो अणभव हाडून दिवपाची तांक निश्वतव तांच्या कथालेखनांत आण. 'सपन-फुलां' तल्यो कथा ही ताची एक गवाय.

* सफनफुलां (कथासंग्रह) -

बरोवपी : भीना काकोडकार

प्रकाशक : कुळागर प्रकाशन, मडगांव

(सप्टेंबर १९९०)

पानां : १५६ /मोल : रु. ३२

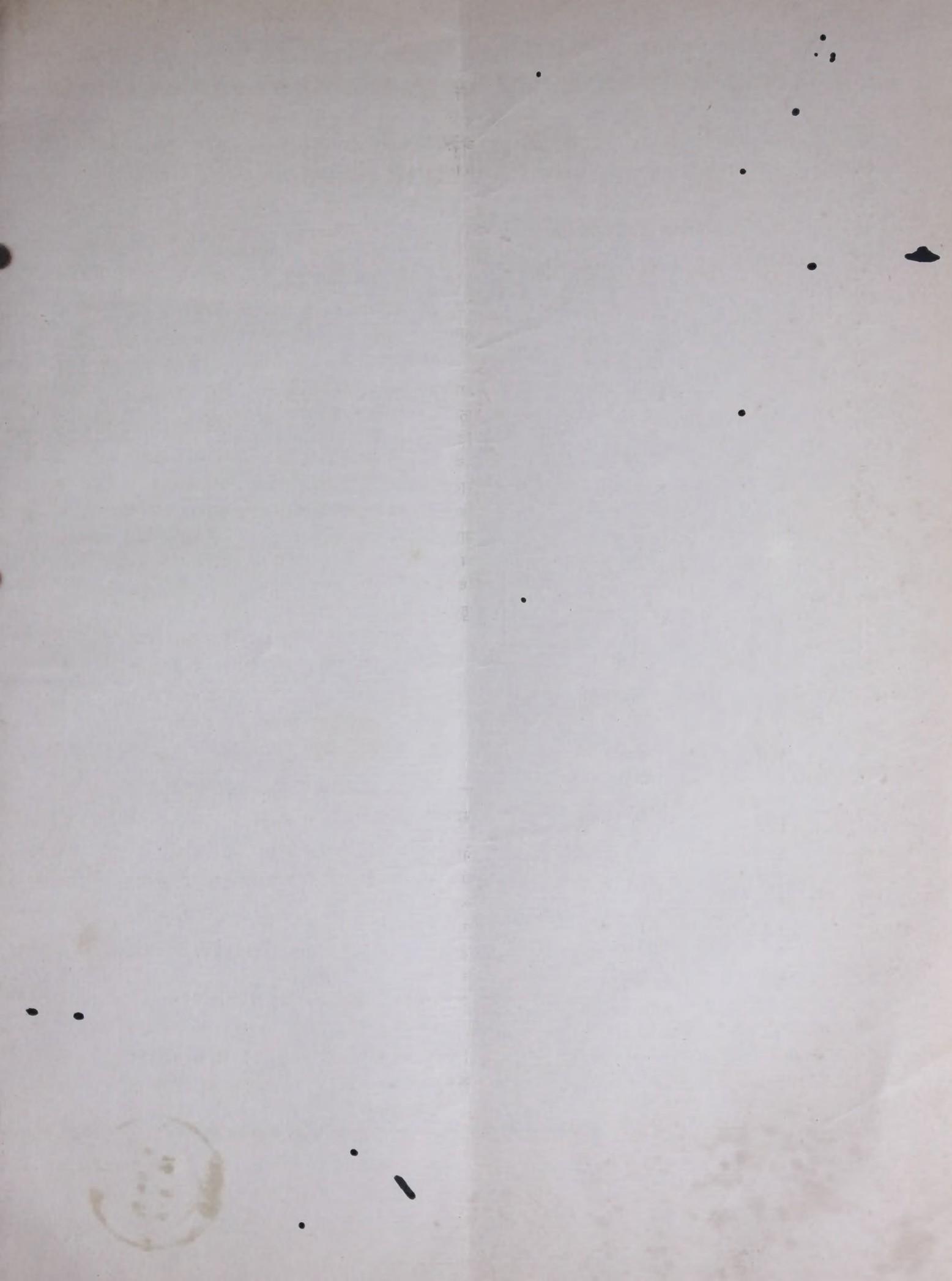
न्हयचें मूळ—रुशीचें कूळ

पेल्ल केलो. जीव वाटावंक म्हाका थंयच्यान धांववे पडलें. हांव धांवंक लागलों तशें 'धरात ताका' करीत ते वडव म्हजे फाटल्यान लागले. आकांतून हांवें थंयच्यान जी नळी मारली ती बद्द नेतुऱ्ये पावतकर थांबलों. बसय म्हाका रोखडीव मेळळी आनी 'जीव उरल्यार भीक मागून खायन' म्हणीत हांवें घर येवन बाजजेर जीव घालो. जेवन रातीकडेन हांव बेगीन न्हिंदूक गेलों. पुरो जायना म्हाका न्हीद केन्ना लागली कळ गी व ना.

'ना, सोदना... सोदना... पांय पडटां...' हांवें मोटचान किळंच्यो मारल्यो आनी मिवेवन कट्टव कन्न उठून हांतु गार बसलों. एक रुशी म्हाका उखलून ऐके व्हांवते न्हंयंत उडोवंक सोदतालो !

हांव सपनेल्लो !

- ४ -

जाग प्रकाशनानि उजवाडायलीं पुस्तकां

कथा, नवलिका, नवलकथा

१ प्रमादाफूल	: सं. अ. ना. म्हांबरो
२ तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार
३ सूड	: दामोदर मावजो
४ बांबर	: पुंडलीक नायक
५ काशिनाथ	: चंद्रकात केणी
६ अच्छेव	: पुंडलीक नायक
७ कार्मेलीन	: दामोदर मावजो

नाटकां

८ संशयकल्लोळ	: वा. भ. बोरकार
९ सालोमे	: पांडुरंग भांगी
१० लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार
११ खण खण माती	: पुंडलीक नायक
१२ यात्रीक	: शांताराम हेदो
१३ सुरींग	: पुंडलीक नायक

एक-आंकी

१४ मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार
१५ स्मगलर	: मनोहरराय सरदेसाय
१६ तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार

भोंबडी

१७ हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार
--------------	--------------------

निबंध

१८ उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार
१९ गोंयची अस्मिताय	: अ. ना. म्हांबरो

कविता

२० वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार
२१ सांवार	: नागेश करमली
२२ पिसोळी	: मनोहरराय सरदेसाय
२३ बनवड	: गजानन रायकार
२४ सोंश्याचे कान	: चा. फा. दकोश्ता

मुख्यां साहित्य

२५ राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार
२६ मांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय
२७ बामण आनी अभिसार : बा. भ. बोरकार	रु. २-००
२८ पापडां-कवळ्यो : लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
२९ रामग्याली वागाभोंवडी : लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
३० गांठले : विजयाबाय स. मळकार	रु. ३-००

३१ मदलो पूत	: शांताराम हेदो
३२ कुंडेकुस्कूर	: शाम वेरेकार
३३ वसवसो पेहोम	: गोदुबाय केळेकार
३४ मनू	: पुंडलीक नायक

तरेकवार चिशय साहित्य

३५ पैगंबर (तत्वज्ञान) : बा. भ. बोरकार	रु. ५ ००
३६ वासवदत्ता गीतनाट्य : बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३७ सांगाती : रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
३८ भजगोविंदम्-एक : रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
मनन	

३९ ब्रह्मांडांतले तांडव : रवीन्द्र केळेकार	रु. १५-००
४० कथाशिल्प (समिक्षा) : लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ८-००

४१ आबे फारीय (जीण) : पांडुरंग वर्दे	रु. १४-००
४२ महाभारत : दोन खंडांत : रवीन्द्र केळेकार	रु. २५-००

फुडलीं उजवाडावपां

४३ चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
४४ तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
४५ कण्ठमणी	: बा. भ. बोरकार
४६ भूयचाफीं	: शीला कोळमकार

